

2025-02

jaargang 56
nummer 2
maart 2025

Maandblad van
Vrijdenkersvereniging
De Vrije Gedachte

De Vrijdenker

Sinds 1856

**Vrouwen en
jongeren welkom**

**Met Floris in
debat op school**

**Tekenen voor onze
normen?**

PODCASTS

Podcasts van De Vrije Gedachte over diverse onderwerpen worden verzorgd door bestuursleden Bart Collard en Floris van den Berg.

Ook bestuurslid Stanley Bakker verzorgt podcasts, samen met Teun de Jong; deze dragen de titel "Kritisch bekeken" en hebben kwakzalverij in de breedste zin van het woord als onderwerp.

De programma's zijn op YouTube, dus met video, te bekijken via:

<https://www.youtube.com/@verenigingdevrijegedachte4805/videos>

Tevens zijn de podcasts van Floris en Bart op Spotify te beluisteren via:

<https://open.spotify.com/show/6J0uDTp0PT06qrumVR1DZQ?si=e514d8d-cdb31426d>

of: <https://spoti.fi/3ZymQCb>

Als u zich 'abonneert' op de podcasts en deze 'volgt' via deze kanalen en tevens 'likes' uitdeelt zullen de podcasts sneller gevonden worden, ook door niet-leden. Zo kunt u helpen om de boodschap van DVG verder en sneller te verspreiden buiten onze vereniging.

WEBSITE

Op onze website devrijegedachte.nl schrijft kandidaat-bestuurslid Martin Harlaar een serie artikelen waarin hij uiteenzet wat hij als gevaren van de genderideologie beschouwt.

Bezoek onze
website
devrijegedachte.nl

Bezoek onze
Facebook-pagina
De Vrije Gedachte

COVER: Foto's van René van Elst
Voorkant: Museum De Fundatie,
Zwolle
Achterkant: Groninger Museum,
Groningen;
Fries Museum, Leeuwarden.

De Vrijdenker

jaargang 56 • nummer 2 • maart 2025

INHOUD

Titel	Auteur	Pag.
DVG op het WWW	<i>Redactie</i>	cover
Informatie De Vrije Gedachte / Colofon De Vrijdenker	<i>Bestuur/Redactie</i>	2
“Tom Poes, verzin een list”	<i>René van Elst</i>	3
De onzin van NLP - absurditeit in een pseudo-wetenschappelijk jasje	<i>Stanley Bakker</i>	5
Blom, Philipp - Hoop (boekbespreking)	<i>Enno Nuy</i>	7
Graag een passende trofee	<i>Anton van Hooff</i>	9
Je hebt God niet nodig om een morele horizon te hebben - Debat van de filosoof Floris van den Berg met leerlingen van de Evangelisch-christelijke School	<i>Bernadette Wienk</i>	10
Werelds Nieuws	<i>René van Elst</i>	12
Naar een inburgeringsverklaring?	<i>Anton van Hooff</i>	15
Preuts puriteins gedachtegoed als uitgangspunt nemen is te- ruggaan in de tijd	<i>Hans de Vries</i>	16
Gewijd kannibalisme	<i>Anton van Hooff</i>	18
Het heilig jaar	<i>Anton Constandse</i>	19
Brief aan Stine Jensen over goddeloosheid	<i>Anton Bokkers</i>	22
Post-secularisatie – de remedie is erger dan de kwaal	<i>Kenneth van Oost</i>	26
Auteurs van dit nummer	<i>Redactie</i>	28

Algemene Ledenvergadering

Eerder hebben wij een extra Algemene Ledenvergadering over de financiën aangekondigd, die online zou plaatsvinden, maar die wij hebben moeten uitstellen. Gezien het extra werk door de gemelde noodzakelijke overstap naar een ander accounting-systeem en het aansluitende extra overleg met de kascommissie hebben wij besloten e.e.a. aan de leden voor te leggen tijdens de eerstkomende reguliere ledenvergadering. Die hebben wij nu bepaald op zaterdag 10 mei 2025. Graag zien wij u dan weer. Nadere informatie volgt.

Bestuur De Vrije Gedachte

INFORMATIE

De Vrije Gedachte

De vrijdenkersvereniging De Vrije Gedachte is opgericht in 1856 onder de naam De Dageraad.

Bestuur:
Stanley Bakker - penningmeester/ledenadministrateur
Floris van den Berg - voorzitter
Bart Collard - secretaris
Willem Vermaat

IBAN:
NL15INGB0000274551

Leden- en abonnementsadministratie:
ledenadministratie@devrijegedachte.nl
Postadres en telefoon: zie hiernaast

Lidmaatschap / abonnement De Vrijdenker:
Zie "Kosten" hieronder in het Colofon van dit blad

Internet:
▪ Website: devrijegedachte.nl
▪ YouTube-kanaal: Vereniging DeVrijeGedachte
▪ Facebook-pagina: De Vrije Gedachte

Postadres en telefoonnummer:
De Vrije Gedachte
Postbus 60278
1320 AH Almere
tel. 06-28301336

E-mail:
bart.collard@outlook.com

Bakker - Vermaat - Collard - Van den Berg

COLOFON

De Vrijdenker

De Vrijdenker is een tien maal per jaar verschijnend tijdschrift, uitgegeven door de vrijdenkersvereniging De Vrije Gedachte.

Redactie:
René van Elst – hoofd- en eindredacteur, opmaker
Maarten Gorter – coördinator
Anton van Hooff
Hans de Vries

Kosten (ingegaan 2018):
▪ Lidmaatschap met abonnement € 62,— p.j.
▪ Lidmaatschap zonder abonnement € 30,— p.j.
▪ Abonnement € 36,— p.j.
▪ Student-lidmaatschap (t/m 25 jaar)
met abonnement € 30,— p.j.
Zie ook de aanbieding onderaan!
▪ Prijs losse nummers € 3,50

Postadres en telefoon:
zie hierboven bij de informatie over DVG

E-mail:
redactie@devrijegedachte.nl

Kopij:
Reacties en nieuwe bijdragen, die betrekking hebben op het vrijdenken, worden zeer op prijs gesteld. A.u.b. digitaal aanleveren. Zie de aanwijzingen achterin dit blad.

Website:
zie hierboven bij de informatie over DVG

(Leden- en) abonnementsadministratie:
Zie hierboven bij de informatie over DVG

Druk:
Drukkerij Image Team Eemnes
ISSN: 1872-1478

Disclaimer: De Redactie van De Vrijdenker wijst erop dat door auteurs verkondigde meningen niet per se geheel of gedeeltelijk de mening van de Vrijdenkersvereniging De Vrije Gedachte en/of de Redactie weergeven. De inhoud van het geschrevene blijft te allen tijde de verantwoordelijkheid van de desbetreffende auteur.

VOORDEELAANBIEDING VOOR JONGEREN

Ben je atheïst (of denk je erover om het te worden) en jonger dan 25 jaar, profiteer dan van ons aanbod. Als je je aanmeldt als nieuw lid dan krijg je een heel jaar lang 50% korting op De Vrijdenker. Je betaalt dan dus geen € 30,- maar slechts € 15,- voor 10 nummers! Meld je aan op de site www.devrijegedachte.nl of via info@devrijegedachte.nl en vergeet niet je geboortedatum te vermelden.

"TOM POES, VERZIN EEN LIST"

door *René van Elst*

Eerst even dit: dit is een persoonlijke reactie, dus geen redactiestandpunt.

Heer Bommels vraag aan zijn jonge vriend om een list kwam mij in de gedachten bij de laatste woorden "Kortom: doe iets!" van Enno Nuys fraaie 'Analyse van een maandblad', die u kon lezen in ons vorige nummer. Nuy spreekt in de paragraaf 'Tot slot' de mening uit dat wij, witte oude mannen van De Vrije Gedachte, plaats moeten maken voor jongeren en vrouwen. (Ik hoop dat hij daarmee niet bedoelt dat wij door jongeren en vrouwen – over mensen van kleur heeft hij het niet – zouden moeten worden vervangen.) Hij schrijft over noodzakelijke verjonging en diversificatie van de vereniging. Zelf een 'witte oude man' van 1950 acht hij zich niet de eerst aangewezen om suggesties daarvoor te doen.

Wat het witte-oude-man-zijn betreft kan ik Enno Nuy een hand geven, want ik ben er ook zo een van 1950. Ik kan dus net als hij zeggen dat ik geen aangewezen ben om met suggesties te komen. Die heb ik eerlijk gezegd ook niet. Wel vind ik dat niet verjonging en diversificatie ons hoofddoel moeten zijn, maar vergroting van ons ledental, met wie dan ook. Als ze maar voor vrijdenken en wetenschappelijkheid zijn. Nu hebben wij een bestuur dat wel wit en mannelijk is, maar verhoudingsgewijs jong, en dat met alle benen in de maatschappij van de actieven staat. Van dat bestuur zal het moeten komen. De heren werken al zichtbaar aan vergroting van onze (naams)bekendheid; dat lijkt mij een eerste vereiste voor verkrijging van meer leden.

[Microsoft A.I.]

Opinieblad?

In de paragrafen 'Samenvattend' en 'Waar willen we naar toe?' schrijft Enno Nuy over de wenselijkheid van verkrijging van meer inbreng van jongeren en vrouwen in ons maandblad, dat, zoals uit zijn analyse naar voren komt, nu voor een groot deel door – inderdaad – witte oude mannen wordt gevuld. De mini-c.v.'s achterin maken dat al voldoende duidelijk. Hoe wij die andere categorieën zouden kunnen aantrekken, weet Nuy niet. Toch doet hij suggesties, zoals het gericht benaderen van vrouwen, jongeren, jongerenafdelingen van politieke partijen. Maar het blad zal daar volgens hem eerst 'sexyer' voor moeten worden en meer moeten aansluiten bij hun leefwereld, vooral door actuele thema's (politiek, klimaat, gender etc.) te behandelen en minder op religiekritiek te focussen.

Ik stel vast dat De Vrijdenker zich daarmee zou proberen te scharen tussen de bekende Nederlandse opiniebladen. Het Wikipedia-artikel 'Opinieblad' noemt zes bladen, die nog wekelijks, maandelijks of onregelmatig verschijnen, ook al sprokkelen steeds meer mensen hun opinie bij elkaar via de sociale media. Dat er belangstelling zou zijn voor nog zo'n opinieblad en dat wij dat zouden kunnen produceren, is niet aannemelijk. De mensen worden al via kranten, radio en TV en sociale media gebombardeerd met opinies over actuele onderwerpen en die blijken ook nogal eens pittige emoties op te roepen. De Vrijdenker schuwt zulke onderwerpen

niet¹, maar ons hoofdthema is – en moet dat volgens mij ook zijn – kritiek op allerlei soorten ongefundeerd geloof en onwetenschappelijkheid. Dat is onze core-business, het is wat ons blad vrijwel uniek maakt.

Het blad moet het hebben van de inbreng van pro-deo-auteurs uit eigen kring en van de inbreng van de redacteurs. Ieder schrijft over wat bij hem opkomt, hem interesseert en wat hem geschikt lijkt voor ons blad. Het is allemaal liefdewerk. Er worden geen opdrachten gegeven, ook niet binnen de redactie. Zo komt het blad sinds mensenheugenis zonder noemenswaardige sturing tot stand, als het ware voortdobberend op de stroom van de traditie en dank zij de (deels) oude witte mannen die zich ervoor inzetten. Er is dus niet alleen geen wenselijkheid, maar ook geen basis voor een omsleuteling tot meer algemeen opinieblad.

Kortom: vraag mij niet wat er zou moeten veranderen en hoe... En ik vraag u: wat is er eigenlijk mis met oude witte mannen?

Moleschott-overschot?

Ik wil graag reageren op Nuys kritiek op de “excessieve aandacht voor Moleschott die leefde in de 19e eeuw”. Ik geef toe dat die aandacht vooral *mijn* aandacht was. Nadat ik hem eerder leerde kennen als medeorganisator van de oprichting van het Giordano Bruno monument in Rome en opnieuw tegen hem aanliep bij het maken van overzichten van de geschiedenis van onze vereniging, werd DVG benaderd door een comité in Den Bosch dat naar een gedenkteken voor Moleschott in Den Bosch streeft en dat een aan hem gewijd magazine wilde uitgeven. Ik heb een artikel daarvoor aangeleverd en ben ook nader bij het redactiewerk betrokken geraakt. Al doende is mij duidelijk geworden van hoeveel betekenis het gedachtegoed van Moleschott voor

¹ Behalve dan momenteel de Israël/Palestina-problematiek.

onze vereniging is geweest in de 19e eeuw en eigenlijk nog steeds, al zien we dat niet duidelijk meer. (Multatuli heeft in feite qua gedachtegoed helemaal niets ingebracht!) Het leek mij zinvol, zowel voor onze vereniging als voor het comité en voor de inmiddels opgerichte Stichting Jacob Moleschott en haar website, om iets te hebben waaruit men van dat gedachtegoed kennis kan nemen. Het wat dat betreft belangrijke boek van Moleschott *Der Kreislauf des Lebens* is op het WWW beschikbaar, maar alleen in moeilijk Duits en in gotische letters. Daarom heb ik een vertaling met toelichting gemaakt van alle relevante passages. Die is in ons blad geplaatst en zal ook op de bedoelde website worden geplaatst. Natuurlijk interesseert zo iets de een niet en de ander wel. De hoofdzaak is dat het materiaal beschikbaar is. En let wel: de aandacht voor Moleschott in ons blad is niet ten koste gegaan van iets anders.

Tenslotte

Ook als u oud bent en wit en zich identificeert als man, uw listen zijn welkom op het redactieadres. Alvast onze dank voor het prakkizeren!

Recente foto van een bushalte in Cardiff, Engeland (van Atheism Uncensored op Facebook. Zakat: verplichte aalmoezen voor de armen)

DE ONZIN VAN NLP: ABSURDITEIT IN EEN PSEUDO-WETENSCHAPPELIJK TASTE

door Stanley Bakker

[Microsoft A.I.]

Neurolinguïstisch programmeren, beter bekend als NLP, klinkt indrukwekkend en wetenschappelijk. Het roept beelden op van diepgaande kennis van de hersenen, taal en psychologie. Maar schijn bedriegt. NLP heeft geen enkele wetenschappelijke basis en is een mengelmoes van pseudo-wetenschappelijke concepten en oppervlakkige trucjes. Achter de dure trainingen en indrukwekkende termen schuilt vooral veel lucht.

Wat is NLP eigenlijk?

Volgens de grondleggers van NLP kun je gedrag en denkp patronen veranderen door het gebruik van taal en inzicht in het onbewuste. Het klinkt als een wondermiddel: trauma's en fobieën worden in een kwartiertje opgelost, en met een paar simpele technieken zou je jouw hele leven kunnen verbeteren. In werkelijkheid is NLP een verzameling simplistische methodes die gebaseerd zijn op misleidende aannames over de werking van het brein en menselijke psychologie.

Absurditeit: Het Bestuderen van Oogbewegingen

Een van de meest opvallende en bizarre oefeningen in NLP-trainingen is het zogenaamde bestuderen van oogbewegingen. De gedachte is dat je aan iemands oogrichting kunt afleiden of ze liegen, herinneringen ophalen, of nadenken. De deelnemers zitten tegenover elkaar, gefascineerd staarpatronen te analyseren, terwijl ze aantekeningen maken alsof ze weten-

schappelijke ontdekkingen doen. In werkelijkheid is dit volslagen onzin. Het idee dat oogbewegingen betrouwbare informatie geven over mentale processen is volledig ontkracht door de wetenschap. Toch wordt deze oefening met grote overtuiging onderwezen, als voorbeeld van NLP's “krachtige technieken.” Het is een goed voorbeeld van hoe NLP schijnwetenschap verpakt als een baanbrekende methode.

Certificering: Iedereen Kan Coach Worden

Wie zich in NLP wil verdiepen, kan een kostbare training volgen die begint met een basisopleiding, de *practitioner*, van zo'n 15 tot 18 dagen. Daarna volgt een vervoltraining, de *master*, van vergelijkbare lengte en als laatste een heus coachingstraject. Dit alles verspreid over enkele jaren, zodat de vaak torenhoge kosten van duizenden euro's wat minder opvallen. Na afloop mag je jezelf “gecertificeerd NLP therapeut of coach” noemen.

Het probleem? Deze titel zegt niets over daadwerkelijke vakbekwaamheid. NLP-ers hebben meestal geen medische of psychologische achtergrond. Toch zien veel van hen zichzelf als gelijkwaardig aan psychologen, en sommigen beschouwen hun methodes zelfs als superieur. Dit leidt tot gevaarlijke overschatting.

Trauma's Oplossen in Een Kwartier?

Een van de meest absurde claims van NLP is dat diepgewortelde trauma's of ernstige fobieën binnen

enkele minuten opgelost kunnen worden. Volgens NLP gebeurt dit door “gebruik te maken van het onbewuste” en technieken zoals hypnose. Dit klinkt verleidelijk voor mensen die worstelen met problemen, maar in werkelijkheid biedt NLP niets anders dan een placebo-effect. Werkelijke therapie is gebaseerd op evidence-based methoden die zorgvuldig zijn onderzocht en bewezen. NLP heeft geen enkele wetenschappelijke onderbouwing en kan op z’n best een tijdelijke illusie van verbetering geven.

Pseudo-wetenschappelijk Jargon en Mystificatie

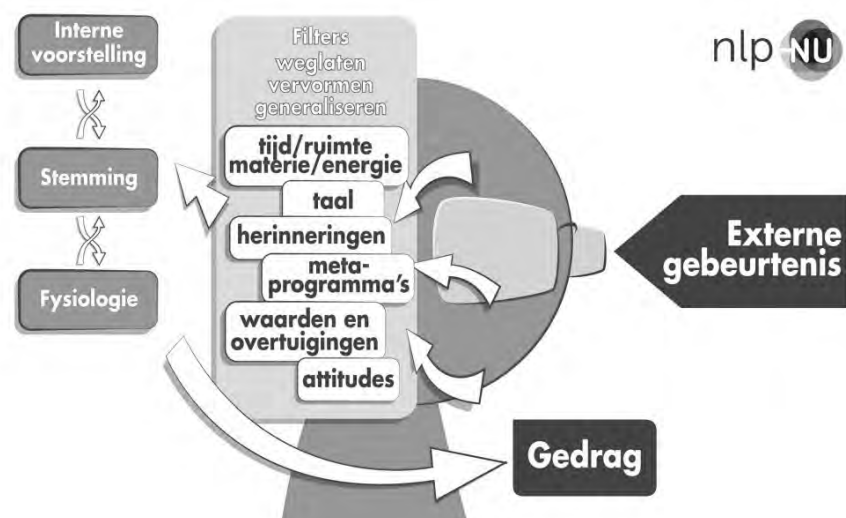
Wat NLP vooral ‘krachtig’ maakt, is niet de inhoud, maar de verpakking. De methodiek zit vol met pseudo-wetenschappelijk jargon dat de schijn wekt van diepgang. Termen zoals rapport, anchoring, reframing, submodaliteiten, eye accessing cues, meta model, Milton model, chunking, strategieën, calibratie, congruentie/incongruentie, timeline therapy, pattern interrupt, swish pattern, modelleren, neurological levels en VAKOG. Het doel van dit taalgebruik is duidelijk: het verleent NLP een aura van geloofwaardigheid, terwijl het feitelijk nergens op gebaseerd is.

Springplank naar de Alternatieve Sector

NLP is meer dan alleen een op zichzelf staande methode. Het dient vaak als opstap naar de bredere alternatieve sector, waar vage concepten zoals “zelfgenezende krachten” en onwetenschappelijke therapieën worden gepromoot. Tijdens en na NLP-trainingen raken veel deelnemers overtuigd van hun eigen vermogen om anderen te “genezen.” Deze zelfoverschatting leidt vaak tot risicovolle situaties, vooral als coaches zonder medische achtergrond psychische klachten proberen te behandelen.

Een Coach Is Geen Psycholoog

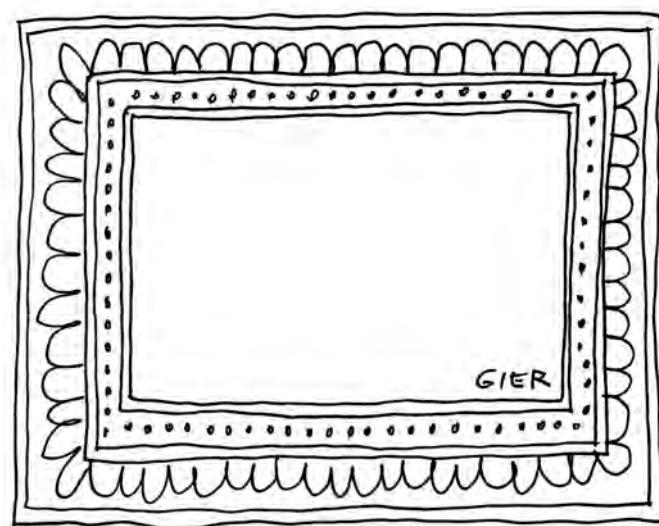
Het grootste probleem van NLP is de schijnprofessionaliteit die het creëert. Trainers en coaches presenteren zichzelf vaak als experts, compleet met niet-bestaande of misleidende titels. In werkelijkheid zijn ze geen psychologen, en zouden ze hun grenzen moeten kennen. Als ze écht de wetenschappelijke kwalificaties hadden die ze claimen, zouden ze zich bezighouden met evidence-based therapie, niet met het verkopen van luchtkastelen.

Conclusie: Een Dure Illusie

NLP is een dure illusie die weinig meer biedt dan oppervlakkige trucjes en een tijdelijk placebo-effect. Het is geen evidence-based methode en heeft geen therapeutische waarde. Absurditeiten zoals het bestuderen van oogbewegingen benadrukken hoe ver NLP verwijderd is van serieuze wetenschap. Een NLP-coach, hoe goedbedoelend ook, is geen psycholoog, en NLP biedt geen serieus alternatief voor professionele therapie.

Wie kiest voor NLP koopt geen inzicht of oplossingen, maar een duur verpakte lege doos.

Als NLP een duur verpakte lege doos is dan is een katoen over NLP een duur ingekaderde lege katoen!

Blom, Philipp - *Hoop*

vertaald door W. Hansen, De Bezige Bij, 173 pagina's

door **Enno Nuy**

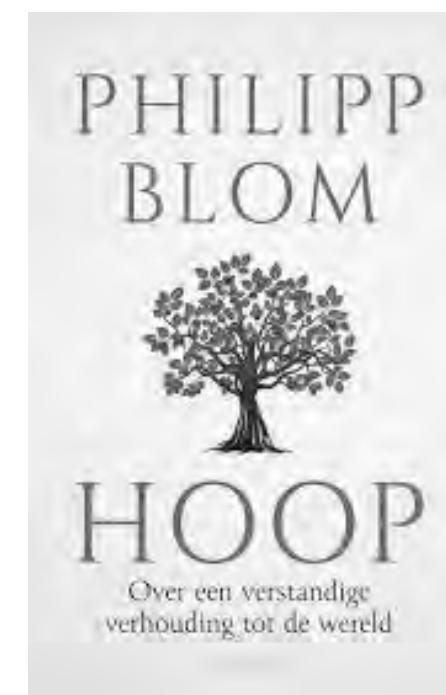
Philipp Blom vindt er geen doekjes om, het onderwerp – is er nog reden om te hopen? – verdraagt dat ook niet: de mensheid wordt geconfronteerd met een drievoudige crisis. De opwarming van de aarde, de achteruitgang van de biodiversiteit en de gevolgen van digitalisering en kunstmatige intelligentie. Ik kan er nog wel een paar crises bij bedenken. Dante schetste reeds hoe onze toekomst er nu al uit is gaan zien: ‘laat varen alle hoop, gij die hier binnentreedt.’ De wereld is uit het lood geraakt en de mensen zoeken naar leiders die hen beloven dat er niets zal veranderen en dat ze al helemaal niet zelf hoeven te veranderen. Een muur om het land en hen die niet welkom zijn eruit knikkeren is voldoende.

Dan schetst Blom het nietsontziende geweld in Colombia en stelt opnieuw de vraag: hoe kun je hier nog hopen? Hoop is niet hetzelfde als optimisme. En ook niet hetzelfde als rechten op bijvoorbeeld een betere toekomst. En evenmin berust hoop op armoede.

We realiseren ons dat groei niet oneindig is en dat alles komt tegen een prijs, ook economische groei. En we beseffen dat die groei niet alleen ontstond uit ijver maar ook uit kolonialisme en onderdrukking. Wat hebben het kapitalisme, het liberalisme, het socialisme en het communisme ons nu eigenlijk gebracht? En zo bestaan we nu nog slechts uit teleurgestelden en vernederden.

Er is geen hoop meer als er geen verhaal meer is, een verhaal dat je naar de toekomst voert. Een verhaal dat ons vertelt van een zinvol leven. De hoop stelt de vraag of onder de gegeven omstandigheden een zinvol leven mogelijk is. Dat is wel de wereld die we voor ons zien: de illiberal samenleving waarin de populist ons wijsmaakt dat we niet hoeven te veranderen. Het weigeren van de toekomst is een symptoom van de hopeloosheid, aldus Philipp Blom. We bezweren onszelf dat het wel meevalt met het klimaat, dat de tem-

peratuurstijging niet door de mens wordt veroorzaakt, dat een paar soorten minder geen kwaad kan, dat de mens zo slim is dat hij altijd een technologische uitweg weet te vinden.

Verhalen

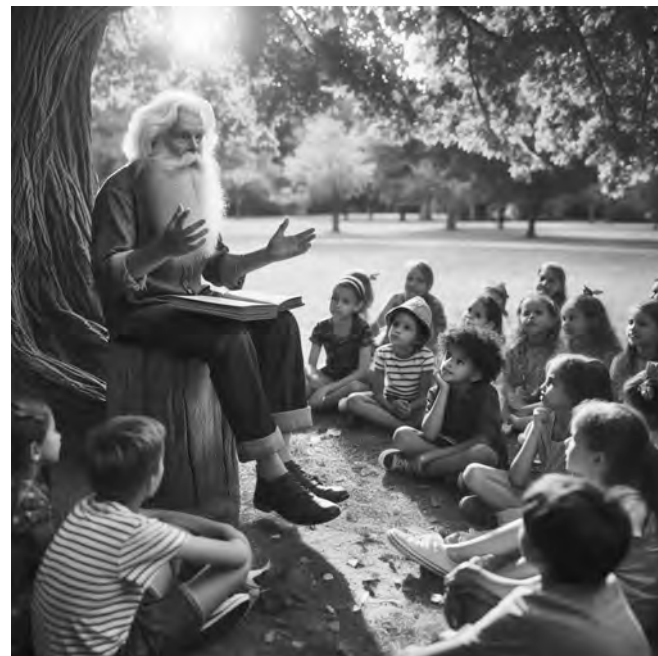
Vóór de Verlichting hoorde de hoop bij religie en was zij volledig gericht op het in het vooruitzicht gestelde hiernamaals. Dat was wel heel gemakkelijk, of die hoop ooit echt werd ingelost was voor de mens hier op aarde niet zichtbaar, hij moest erop durven vertrouwen. Maar met de komst van de wetenschap leek het leven maakbaar en kreeg de hoop vleugels. De techniek leek de natuur in te halen. We kregen toekomst en koesterden utopieën. Inmiddels weten we beter.

Kevin Mitchell, onderzoeker genetica zegt: “In een levenloos universum heeft niets een betekenis of zin. Maar levende wezens proberen dingen te veranderen om te overleven en daarom betekenen ze iets voor hem. Zin is een functie van leven, leven wil iets, heeft een bedoeling, namelijk verder leven”.

Een steen an sich heeft geen betekenis. Zodra ik die steen echter gebruik als projectiel of om er een beeld uit te houwen, krijgt die steen een zin. Als ik aan een steen zin kan geven, dan ook aan mijn eigen leven. Verlangen naar zin en doodsangst horen bij elkaar. Ik ben verbonden en maak deel uit van en dat biedt troost en hoop. Om de absurditeit van ons bestaan te kunnen weerstaan, vertellen we verhalen. En die verhalen verbinden ons met herinneringen maar ook met een toekomst. En zo wordt de mens gedreven door seks, doodsangst en het verlangen naar zin. En met onze verhalen worden we deel van een groter geheel. Vermoedelijk is dat het enige echte onderscheid tussen homo sapiens en de overige dieren. De eerste vertelt verhalen.

Zolang het verlangen naar zin vertaald kan worden naar een god die ons het hiernamaals belooft, is er niets aan de hand. Maar als die God er niet meer is, wat dan? Hoe kun je hoop hebben in een materieel universum? Er gewoon helemaal van af zien, zeggen sommigen. Maar net zo min als je libido kun je je verlangen naar zin negeren. Daarvoor hebben we het toneel, het theater, de bioscoop en het boek uitgevonden. Je kunt het ook een spel noemen. En zoals Aboriginals hun weg in het landschap vinden door liederen te zingen, zo loodsen onze verhalen ons door ons leven. Als het ons lukt verhalen te vertellen die ons in staat stellen vreedzaam met elkaar te leven, zijn we op de goede weg.

Hoop raakt in zoverre aan het religieus geloof dat wie hoopt moet geloven in iets wat buiten de eigen ervaringshorizon ligt. Je hoop betreft iets wat nog niet tastbaar of zichtbaar is, nog niet bewezen of aangetoond is. En ook al zijn we geneigd in vooruitgang te geloven, we geloven nog steeds in evenveel absurditeiten als vroeger. We hebben ons teruggetrokken in onze eigen kleine bubbel en geloven enkel nog die paar anderen die ons niet tegenspreken. En onze toekomst is een dystopie sinds we de

dat we wegzakken in wanhoop en nihilisme? Om te kunnen hopen hebben we handelingsruimte nodig en hopen wordt daarmee een politieke aangelegenheid. We moeten ons realiseren dat hoop een lange adem behoeft, hoop richt zich altijd op een punt achter de horizon. Blom: wie niet op direct bereikbare doelen afkoerst, kan ook niet teleurgesteld worden als hij ze niet meteen bereikt. En: hoop is een poging

nucleaire vernietigingskracht en AI ontdekten. Blom: “Het is dus geen toeval dat onze hoop opdroogt. De toekomst wordt een plek om bang voor te zijn en het verleden wordt een themapark.”

En, u snapt het al, behalve verhalen moeten we ons ook kunnen herinneren want “pas als de herinnering haar kern ontdekt, haar weerhaken in het heden slaat en er verhalen ontstaan die ons verlangen naar zin verbinden met specifieke historische ervaringen, pas dan wordt de hoop sterk.” Maar het sterke verhaal dat we hadden, de religie, zijn we kwijt en kan niet of nauwelijks worden vervangen door een ander verhaal.

Hoe samen te leven

Het tempo van de moderne samenleving is ongekend hoog en er bestaat geen consensus meer over de vraag hoe vertrouwen, respect, solidariteit en engagement functioneren. Hoe moet deze samenleving dan bij elkaar blijven? Gaat dat lukken met enkel wetten en regels? Er bestaat een reële kans dat zo’n systeem instort of een dictatuur wordt.

We hebben talloze kandidaten voor een nieuw het paradijs belovend narratief de revue zien passeren. Ze voldeden geen van alle. Religie, nationalisme, kapitalisme, liberalisme, communisme, socialisme, niets bleek echt, laat staan definitief, te werken. Hoe voorkomen we

ons qua ruimte en tijd beperkte lichaam in de oneindigheid te verankeren. Alle politieke hoop groeit vanuit solidariteit, door als één man op te treden, door verzet, de mond open te trekken, naar elkaar luisteren, zelfbeheersing, discussiëren, organiseren, demonstreren, allianties te vormen.

In zijn laatste hoofdstuk introduceert Blom de mogelijkhedenzin. Het vermogen om dat wat is niet belangrijker te vinden dan dat wat had kunnen zijn. Hij haalt een oude grap uit de Sovjet-Unie aan: “De toekomst is zeker. Alleen het verleden is onvoorstelbaar.” Poetin heeft eigenhandig de geschiedenis herschreven, maar waar het verleden naar willekeur kan worden veranderd is er voor de hoop geen plek meer.

Ik ben zo vrij hier op te merken dat het een geestelijke salto mortale vergt om dat wat is (de onontkoombare werkelijkheid) niet belangrijker te vinden dan wat had kunnen zijn. Want aan het einde van de dag is wat had kunnen zijn ten hoogste een fata morgana, een utopie.

We kunnen ons verhaal ook anders vertellen en Blom doet een korte poging: “We leven aan het begin van een verbazingwekkend tijdperk, in een geestelijke revolutie zoals de mensheid nog nooit heeft beleefd, in een tijd van reusachtige ontdekkingen, immense intellectuele schoonheid en esthetische vitaliteit, van

enorme politieke moed en transformatieve ideeën, in een wereld vol moedige, fantasierijke en empathische mensen, die bereid zijn zich in te zetten voor transformatieve, technologische en wetenschappelijke doorbraken die enkele jaren geleden nog ondenkbaar zouden zijn geweest, we leven op de drempel van een nieuwe tijd, die oeroude dromen van de mensheid werkelijkheid laat worden.”

Prachtig gezegd maar kom daar maar eens om bij Trump, Milei, Modi, Meloni, Le Pen, Orban, Poetin, Xi Jiping, Wilders of Wierd Duk. Anderzijds, wie niet het lef heeft te hopen, zich een gelukkige toekomst voor te stellen, het op zijn minst te proberen, die kan beter helemaal niet aan het leven beginnen.

Hoop, schrijft Blom, ontstaat uit de weigering je zomaar in het onvermijdelijke te schikken en tot slot citeert hij Gramsci: “Pessimisme van de intelligentie, optimisme van de wil.”

U begrijpt het, ook **Philipp Blom**▲ weet het niet, maar het is ook niet redelijk anders van hem te verwachten. We gaan zware en donkere tijden tegemoet, we zijn er al in aangeland. Maar wie niet hoopt, begint inderdaad maar beter niet aan het leven. Laten we elkaar opzoeken en ons verzetten tegen het onvermijdelijke.

Graag een passende trofee

door **Anton van Hooff**

Op mijn vensterbank zendt de ochtendzon zijn stralen door het viooltje, de *pensée*, in de trofee die ik als vrijdenker van 2023 mocht ontvangen; ik kijk er telkens met plezier naar. Het bestuur, dat ik voorzat, was indertijd erg ingenomen met die schepping van Saskia Spigt. Voordien zadelden we de bekroonden op met een gigantisch grote lino van het oude symbool van het vrijdenken, dat gebruik maakt van de dubbele betekenis van het Franse *pensée*, gedachte en viooltje.

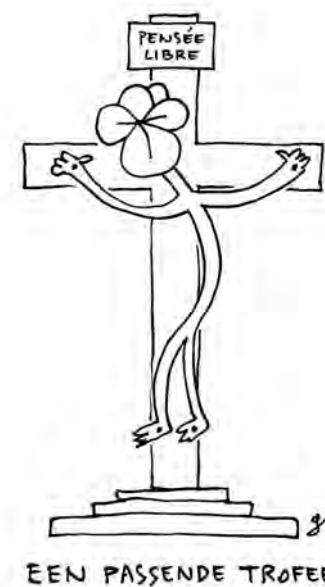
Na het eren van mij► was de voorraad plasticjes echter op. Door de dood van Saskia stakte de aanmaak van nieuwe exemplaren, hoewel volgens mijn kennis van 3d-druk het mogelijk moet zijn perfecte replica's aan te maken, uiteraard met toestemming van haar nabestaanden..

In elk geval heeft het huidige bestuur nieuwe prijzen laten komen. Op 14 september, toen als hoogtepunt van de zitting Kevyan Shahbazi► werd gelauwerd als vrijdenker 2024, heb ik de hele middag meewarig gekeken naar een voorwerpje op het podium: een laddertje waarvan een mannetje de hoogste sport bereikt: dat zou toch niet de nieuwe trofee zijn? Maar dat was-tie wel. Mij doet het geval denken aan

een stukje kinderspeelgoed: een duikelaartje op een laddertje.

Even infantiel is het figuurtje dat de top van een helling bereikt, op 7 december uitgereikt aan Stine Jensen► als atheïst van het jaar 2024.

Als het technisch of om andere reden niet mogelijk is, het oude plasticje te reproduceren, dan geldt in elk geval als voorwaarde voor iedere prijs: hij draagt het verenigingssymbool van de *libre pensée*.

Je hebt God niet nodig om een morele horizon te hebben

Debat van de filosoof Floris van den Berg met leerlingen van de Evangelisch-christelijke School

door **Bernadette Wienk**

Op donderdag 23 januari 2025 vindt op het schiereiland Katendrecht te Rotterdam een debat plaats van de filosoof Floris van den Berg met een zestigtal leerlingen van 5 Havo en 5 VWO van de Evangelisch-christelijke School. Floris wordt geïntroduceerd door Vincent Stolk, docent Nederlands, die voor een bomvolle 'arena' grappend aankondigt dat Floris 'voor de leeuwen wordt geworpen'.

Al snel blijkt dat Floris er graag met gestrekt been ingaat. Hij introduceert zichzelf als milieufilosoof en atheïst en start zijn betoog met de mededeling dat we feitelijk allemaal atheïst zijn. Er zijn vele religies met goden waar we niet in geloven, van de Griekse goden Zeus en Thor tot een paar honderd hindoeïstische goden, aldus Floris. 'Onze God is de levende God meneer!' roept een leerling uit de arena.

Floris vertelt dat hij katholiek is opgevoed. Als jongetje ging hij met zijn ouders naar de kerk. Als filosoof gelooft hij niet langer in sprookjes. 'Ik heb de argumenten voor het geloof in God gewogen en te licht bevonden. Daarom ben ik atheïst. De betekenis van het woord 'geloof' is het voor waar aannemen van dingen waar geen bewijs voor is. De bewijslast ligt bij degene die de claim maakt. Ik geloof niks, ik wil hard bewijs zien.'

Een leerling vraagt wat het leven zin geeft wanneer je niet in God gelooft. Floris: 'Het leven is uiteindelijk zinloos. Maar je kunt zin geven aan je eigen bestaan, in een zinloos en absurd universum.' Religie is volgens hem ontstaan uit wensdenken, uit angst voor de dood. Zelf is hij niet bang voor de dood. 'Dood is dood. Als je dood bent, dan ben je er niet meer. Zolang je leeft is de dood er niet.'

Wanneer we God herdefiniëren als liefde gelooft Floris in God, want liefde, daar gelooft hij wél in.

Een leven met minder onnodig leed en meer geluk, zo luidt het evangelie van Floris van der Berg. 'Ik wil van iedereen veganist maken.' Hij zelf veganist geworden omdat hij dieren geen leed wil berokkenen. Verwijzend naar het paradijs van vóór de zondeval zegt hij provocerend: 'Als jullie Christenen zijn, dan zijn jullie nudist en veganist. Pijn is iets dat geen enkel wezen fijn vindt. Niet-menselijke dieren kunnen ook pijn ervaren en we doen hen onnodig pijn. 'Stel dat er een God is die zo'n wereld heeft geschapen, dan kan het niet anders dan een immoreel

wezen zijn. Ik zou God onmiddellijk aanklagen dat hij deze Godvergeten teringzooi gemaakt heeft.'

Ook de wijze waarop Christenen tegenover het homohuwelijk staan vindt Floris problematisch. 'Dat is een vorm van discriminatie.' Het oude Testament vindt hij een intolerant boek. 'Er worden vrouwen bij overspel gestenigd. Vinden jullie dat een goed idee?' Een leerling roept: 'de Bijbel moet je interpreteren!' Volgens een andere leerling zondigt Floris, door niet in God te geloven, elke dag. 'Ik zondig niet, zonde is voor mij geen begrip. Ik kan niet zondigen' riposteert Floris. 'Wél kan ik immorele handelingen plegen. Morele waarden bestonden al, lán voordat we in God gingen geloven.'

Floris wil graag samen met anderen nadenken over moraal. Wie sluiten we in, hoever breid je die cirkel uit, omvat die alle mensen op de planeet? Ongeacht geloof, gender? Hoe zit het met de toekomstige generaties? En de niet-menselijke dieren? Hier wil hij graag vrijuit over kunnen praten. 'In de Bijbel houdt het praten op.' De toehoorders lijken niet erg onder de indruk van Floris' ramkoers.

Een leerling vraagt of Floris een verklaring heeft voor het bestaan van de deeltjes waaruit de oerknal is ontstaan. Floris: 'Dat is een natuurkundige vraag. De

wetenschap neemt er genoeg mee dat we nooit alles zullen weten. Daaruit kun je niet de conclusie trekken dat God het allemaal heeft gedaan. Religie is voor heel veel dingen irrelevant.'

Het eerste deel van het debat, tot dan toe vooral een monoloog, wordt door Floris afgesloten met een oproep tot vreedzaam samenleven. 'Geef elkaar de vrijheid. Ongeacht gender, seksuele voorkeur of geloof. Ik denk dat de wereld beter af zou zijn zonder religie. Zonder Christendom, de leesclub van één boek.'

Na de pauze gaat het gesprek heen en weer tussen een paar open deuren. Een aantal keer noemt Floris het uithuwelijken van meisjes van elf aan een veertigjarige man in Afghanistan als voorbeeld van immoreel gedrag. Er wordt wat ongemakkelijk gelachen. Floris wordt boos omdat niemand een argument aandraagt waarom dat een slecht idee zou zijn. Al heb ik niet de indruk dat iemand in de zaal het uithuwelijken van kinderen een goed idee vindt.

Floris breekt nog een lans voor de verzorgingsstaat, die gebaseerd is op medemenselijkheid. Ook noemt hij de verkiezing van Trump 'een morele stap terug. Iedereen zou dat moeten vinden. De morele cirkel is kleiner geworden, met een regering die slachtoffers maakt in plaats van ervoor op te komen. Begrenzen van de vrijheid van meningsuiting is het toebrengen van leed aan anderen. Met Trump aan de macht gaan we met ons allen naar de filistijnen.' Hij stelt dat alle mensen moreel gelijkwaardig zijn, omdat er geen argument is dat ze dat niet zijn. 'Niemand wil slachtoffer zijn. Techno-miljardairs maken keuzes die jullie nadelig beïnvloeden. Zij bepalen dat anderen moeten lijden.'

Aan het einde gaat het over morele keuzes. 'Je hebt een rollator voor de geest nodig om in het sprookje van God te geloven. Je weet al dat moorden immoreel is, daar heb je geen God voor nodig. Leerling in de zaal: 'Wij krijgen onze morele waarden van God.' De schrijver dezes oppert dat je God niet nodig hebt voor een morele horizon. Dan gaat het al richting afsluiting. Floris eindigt met een oproep. 'Ik probeer te laten zien dat alle mensen gelijkwaardig zijn. Het is immoreel elkaar pijn te doen. We moeten elkaar blijven aankijken en naar elkaar luisteren. Daar gaat het om.'

Na afloop praat ik na met een drietal leerlingen die mij beleefd vragen wat ik van het debat vond. 'Vindt u ons dom, mevrouw?' Ik schud mijn hoofd. Dom zijn ze allerminst. Op de fiets naar huis bedenk ik dat ik vandaag gezien heb waarom ik tegen gesegeerd onderwijs ben. Al die jonge mensen bij elkaar in dezelfde bubbel, dat kan onmogelijk een goede voorbereiding zijn op de samenleving waar wij in leven. Geef mij maar de culturele en religieuze diversiteit – soms chaos – van een openbare school. Waar de vonken tijdens een debat over welk onderwerp dan ook geregeld van af vliegen. Waar leerlingen leren zich te verhouden tot elkaars verschillen in standpunten. Ik vraag me af of het debat van vandaag iemand van gedachten van standpunt heeft doen wijzigen. Ik denk eigenlijk van niet. Hooguit kun je zeggen dat ze eens met een ander standpunt geconfronteerd zijn. Dat kan natuurlijk nooit kwaad.

Van Atheism Uncensored op Facebook: Goedemiddag meneer. Wij zijn atheïsten, kunnen we met u praten over geestelijke steun voor mensen die leed ondervinden door religieuze manipulatie en indoctrinatie en afleidingstherapie?

WERELDS NIEUWS

door **René van Elst**

Theo- en bureaucratie

President Trump heeft als nieuw hoofd van het White House Faith Office (WHFO), het Witte Huis Bureau Geloofszaken dus, Paula White-Cain aangesteld. White (1966) is TV-prediker, leidt de Independent Charismatic Movement en verkondigt de welvaartstheologie (kort samengevat: geef en bid en je zult ontvangen – zelf wordt zij geschat op \$ 5 miljoen). Al sinds 2002 werkt zij veel samen met Trump. Zij was voorzitter van de evangelische adviesraad bij Trumps campagne in 2016. In november 2019 werd zij door Trump benoemd als speciaal adviseur voor het Geloof en Kansen Initiatief bij het Witte Huis-bureau dat contacten onderhoudt met diverse belangengroepen. Op 7 februari 2025 kondigde Trump de instelling van het WHFO en White's benoeming als hoofd daarvan aan.

Dat White veel bekritiseerd en geridiculiseerd wordt om haar uitspraken, is a. geen wonder, b. geheel terecht. Enkele uitspraken van haar zijn: "Nee zeggen

tegen President Trump komt neer op nee zeggen tegen God", "Elke tong die tegen hem opkomt zal overeenkomstig het woord van God veroordeeld worden", "Wanneer ik op het terrein van het Witte Huis loop, loopt God op het terrein van het Witte Huis" en "Ik heb het volste recht en gezag om te verklaren dat het Witte Huis heilige grond is."

Commentaar overbodig... Ene William Wilde twitterde naar de paus: "Dear Pope Francis, wat denkt u van de heilige Amerikaanse Paula White? Waar hare goddelijke heiligheid haar voet ook zet, daar volgt Gods voetstap." Russell Moore, theoloog en hoofdredacteur van Christianity Today, omschreef White in 2016 als 'een charlatan die door elke orthodoxe christen, ongeacht zijn stroming, als ketter wordt beschouwd'.

Wilt u ook een koran verbranden?

Weet dan wel dat Salwan Momika, een Assyrische (ex-)christen en atheïst uit Irak die sinds 2018 in Zweden verbleef, op 29 januari in zijn woning in Södertälje is doodgeschoten. Zeer aannemelijk is dat die moord te maken had met zijn Koranverbrandingen (zie #2024-08, p. 18) die internationaal de aandacht trokken en tot protesten vanuit islamitische landen leidden. Vijf verdachten zijn aangehouden en intussen bij gebrek aan bewijs weer vrijgelaten.

Een bijzondere imam

Koran-gelovigen zijn hun leven ook niet altijd zeker. Op 15 februari werd in Zuid-Afrika de 57-jarige imam Muhsin Hendricks, die in Kaapstad een moskee leidde, doodgeschoten in een auto door twee onbekend gebleven verdachten. Hendricks was homo en dan ben je voor veel moslims zodanig 'van de verkeerde kant', dat je het niet verdient te leven.

In zijn moskee waren lhbt-ers en andere gemarginaliseerde moslims, ook vrouwen, welkom. Hij stond bekend als 's werelds eerste openlijk homoseksuele imam. Zo is hij twee decennia actief geweest.

Vrouwenbesnijdenis

is niet alleen een probleem in verre landen. Het Parool besteedde op 6 februari, Zero Tolerance Day, de dag tegen genitale verminking, aandacht aan de zorg voor besneden vrouwen in Amsterdam. In het OLVG West wordt wekelijks een nazorgsprekuren vrouwelijke genitale verminking gehouden door vrouwelijke gynaecologen en een verpleegkundige. Besneden vrouwen

zijn nogal eens getraumatiseerd door de "operatie" en/of hebben fysieke klachten. Toch blijven er veel weg van het spreekuur, uit schaamte of wantrouwen. Geschat wordt dat meer dan 20.000 vrouwen in Amsterdam besneden zijn en dat meer dan 4000 meisjes er het risico lopen besneden te worden.

De GGD onderhoudt contacten met relevante organisaties die voorlichting geven aan de eigen achterban. Ook wordt een brochure in verschillende talen uitgedeeld aan vrouwen met roots in landen waar besneden wordt; daarin staat onder meer dat het in ons land strafbaar is. Dat kan als een soort schild dienen tegen familie die de ouders onder druk zet. In de betrokken gemeenschappen leeft de gedachte dat een niet-besneden een seksueel losbandig type wordt.

F.H. contra L.G.

Over vrouwenbesnijdenis en Amsterdam gesproken: De Amsterdamse burgemeester Femke Halsema gaf op die zesde februari een speech over dat onderwerp in de ons welbekende Balie. De toespraak: <https://www.youtube.com/watch?v=nYRf6e6xSCQ>.

Een korte video met fragmenten daaruit staat op haar LinkedIn-timeline. Daarin zegt zij onder meer: "bij de strijd tegen genitale verminking moeten we oog hebben voor de culturele achtergronden die er zijn. Tegelijkertijd moeten we waken voor simplificaties en generalisaties. Dit gaat vaak om heel oude tradities die niet aan godsdienst gerelateerd kunnen worden, of niet zomaar op één bevolkingsgroep geplakt kunnen worden. Het kan ook niet gebruikt worden om bevolkingsgroepen te vernederen. Het zijn oude tradities die aandacht verdienen en niet misbruikt mogen worden in een andere strijd die leidt tot polarisatie of in een strijd om bevolkingsgroepen apart te zetten."

Halsema's harde veroordeling van zulke besnijdenis in de speech kwam niet in het fragment voor. Op basis van de woorden in het fragment heeft Lale Gül, onze Vrijdenker van het jaar 2022, die als columnist is overgestapt van Het Parool naar De Telegraaf, geschreven dat de video de indruk wekt dat Halsema meer moeite heeft met polarisatie dan met genitale verminking. Volgens Gül heeft genitale verminking "wel degelijk met religie te maken en wél met bepaalde bevolkingsgroepen. Dit niet willen erkennen is niet alleen het ontkennen van de feiten, maar ook niet oplossingsgericht. In een uitgebreid bericht op LinkedIn (<https://www.linkedin.com/pulse/over-framing-vrouwenstrijd-en-lale-g%C3%BCl-femke-halsema-bgnoe/>) heeft Halsema op 15 februari Gül beschuldigd van verdraaiing van haar woorden en volledige omkering van haar standpunt. Gül zou suggereren dat "ik vrouwenbesnijdenis beschrijf als een cultureel waardevolle

praktijk die met voorzichtigheid en tact moet worden benaderd."

Een misverstand dus; Gül had kritiek op de focus die in de video is gelegd en adviseerde om het communicatieteam van Halsema te ontslaan; zij heeft Halsema niets in de mond gelegd. Haar column gaat verder nog eens nadrukkelijk in op de ellende die door vrouwenbesnijdenis wordt veroorzaakt. Voor Telegraaf-abonnees staat de column hier: <https://www.telegraaf.nl/watuzegt/1100090551/wemoeten-totale-schijt-hebben-aan-deze-middeleeuwse-vrouwenhachtende-praktijken>.

Onvrijheid van denken

Vorige maand maakte ik kort melding van een rapport over discriminatie van miljoenen christenen in de wereld (ik vraag me af of de christenen in de VS die zich dezer dagen vervolgd noemen, daarin zijn meegeteld), nu meld ik dat de Humanists International voor de 13e keer hun jaarlijkse *Freedom of Thought Report* hebben uitgebracht, het verslag van mondiaal onderzoek naar discriminatie van niet-gelovigen (*non-religious*).

Het document van de in Glasgow gevestigde organisatie is hier per hoofdstuk te lezen (maar niet zonder meer te downloaden): <https://fot.humanists.international/>; klik op THE RAPPORT om naar de verschillende hoofdstukken te gaan. Voor download is alleen een korter document beschikbaar, de *Key Countries Edition*: <https://fot.humanists.international/wp-content/uploads/2024/12/FOTR-PAGE.pdf>.

Het totaal-rapport besteedt aandacht aan de situatie in alle landen. Het laat zien dat er in ten minste 89 landen wetten inzake godslastering bestaan, die daarmee gelden voor 57% van de wereldbevolking. In zeven van die landen kan een veroordeelde 'godslasteraar' ter dood veroordeeld worden; alleen al de beschuldiging levert levensgevaar op. In 63 landen gelden gevangenisstraffen van maanden tot jaren. 19 Landen kennen boetes of andere administratieve sancties. Daar komt bij dat beschuldigten vaak moeilijk juridische bijstand kunnen krijgen. Zichzelf identificeren als niet-gelovig kan vaak al als bewijs van godslastering worden opgevat. Zo worden dialoog, kritiek en meningsuiting onderdrukt.

Kerk in brand?

Meldingen van brandstichting in kerken heb ik niet gezien, maar Trouw berichtte op 2 februari dat de Christelijk Gereformeerde Kerk (ca. 70.000 leden) 'in brand staat'. Er zijn stromingen, die niet op één lijn te krijgen zijn; een nieuwe splitsing in de protestantse wereld lijkt nabij. Orthodoxen verzetten zich tegen vrouwelijke ambtsdragers, tegelijk zijn er kerken die daar niet meer van af willen. Het landelijk kerkbestuur kwam er bij een synode in Nunspeet niet uit. Dat is niet nieuw; er is al 25 jaar verschil van mening over de po-

sitie van de vrouw in de kerk. Volgens de vigerende regels mogen vrouwen geen lid van de kerkenraad en zeker geen dominee worden, maar 30 van de 181 kerken hebben al vrouwelijke kerkenraadsleden.

Het behoeft voor onze lezers nauwelijks vermelding dat de orthodoxen verwijzen naar – ergens wel grappige – bijbelteksten als 1 Korintiërs 14:34-35 – “Vrouwen moeten gedurende uw samenkomsten zwijgen. Ze mogen niet spreken, maar moeten ondergeschikt blijven, zoals ook in de wet staat. Als ze iets willen leren, moeten ze het thuis aan hun man vragen, want het is een schande voor een vrouw als ze tijdens een samenkomst spreekt” en 1 Timoteüs 2:12 – “Want ik sta niet toe dat een vrouw onderwijs geeft, en ook niet dat zij de man overheerst, maar ik wil dat zij zich stil houdt”.

Cadeautje

De Nicolaasbasiliek – eerder St. Nicolaaskerk – tegenover het Amsterdamse Centraal Station wordt een kathedraal (bisschopszetel) naast de Sint Bavo kathedraal in Haarlem. Dat is een cadeau van Paus Franciscus voor het 750 jarige Amsterdam, dat in 1300 stadsrechten kreeg van de toenmalige bisschop. De kerk heeft als relikwie een stukje rib in bezit dat van Sint Nicolaas zou zijn geweest.

Voor mij maakt het niets uit, voor de stad waarschijnlijk ook niet, maar ik juich het toe, als dit ertoe bijdraagt dat deze kerk lang behouden blijft voor het stadsbeeld, waar al verschillende beeldbepalende kerken uit verdwenen zijn..

Missionaire positie parochie

Dat verdwijnen van kerken en meer nog de ontkerkelijking waar het mee te maken heeft, baren veel katholieken zorgen. Op 8 februari kwam een duizendtal katholieken in Veenendaal bijeen voor de Vierde Conferentie Missionaire Parochie. Het doel was parochies te inspireren om meer naar buiten te treden volgens het vernieuwingsmodel De Missionaire Parochie

van de Canadese priester James Mallon. Zo werd onder meer een cursus geïntroduceerd ‘om meer met gebed te doen’. Het allesoverheersende doel van het missionaire parochiewerk is voorkomen dat de kerk uitsterft, ziel-tjes erbij houden en ziel-tjes winnen dus. Volgend jaar zal Mallon zelf bij de conferentie zijn; hij is bisschoppelijk vicaris voor parochievernieuwing en leiderschapsondersteuning voor het aartsbisdom Halifax-Yarmouth in Canada en stichter van het Divine Renovation Ministry.

Christennationalisme

Nog meer over Trump en de zijnen. Het Nederlands Dagblad (8 februari) is niet het enige medium dat signaleert dat de decreten van President Trump toch wel sterk overeenkomen met voorstellen uit het rechts-conservatieve rapport “Project 2025”, waarvan hij zich eerder met zoveel woorden distantieerde. De nieuws-site Politico geeft daar 37 voorbeelden van. Een van de opstellers van het rapport, Russell Vought, is trouwens aangesteld als directeur van het Bureau Management en Budget. Met diverse maatregelen wordt de rechts-conservatieven een plezier gedaan. Er zijn ook maatregelen om de positie van christenen te versterken: een taskforce tegen de ‘vervolging van christenen’ en maatregelen voor het stoppen van ‘anti-christelijke discriminatie’ (de aanhalingstekens zijn van het ND) binnen de federale overheid. Dat laatste wordt een taak van het al genoemde Faith Office, naast het bevorderen van religieuze vrijheid. Wiens religieuze vrijheid zou daarmee bedoeld zijn?

Het ND merkt op dat de christenen zich toch zorgen zouden moeten maken, namelijk omdat de ideeën van de door Trump binnengehaalde tech-miljardairs niet passen binnen een conservatief christelijk wereldbeeld; het gaat dan om zaken als het implanteren van chips, ‘radicale levensverlenging’ en grootschalige inzet van kunstmatige intelligentie.

P.F. contra J.D.

De Amerikaanse vice-president J.D. (James David) Vance, die onlangs Europa schokte met zijn speech tij-

Foto R. van Elst

dens de Vredesconferentie in München en zijn contact met de AfD, heeft kritiek gekregen van Paus Franciscus. Vance heeft in een interview eind januari een “oud christelijk concept” naar voren gebracht, de “ordo amoris” in connectie met de discussie over de maatregelen die nu in de V.S. worden genomen inzake immigratie. Hij zei: “*you love your family, and then you love your neighbor, and then you love your community, and then you love your fellow citizens in your own country, and then after that you can focus and prioritize the rest of the world.*” Het doet mij denken aan de ‘morele cirkel’, maar dat terzijde.

De paus, die momenteel (20 feb.) aan een dubbele longontsteking lijdt, heeft daarover op 10 februari aan de Amerikaanse bisschoppen geschreven dat christe-

lijke liefde geen geleidelijke concentrische uitbreiding van betrokkenheid is bij andere personen en groepen en dat alle mensen een waardige behandeling verdienen, in het bijzonder de armsten en de meest gemarginaliseerden. Hij verwijst naar de gelijkenis van de goede Samaritaan en spreekt over liefde die een voor allen zonder uitzondering openstaande broederschap vormt. Hij veroordeelt het Amerikaanse deportatiebeleid en de criminalisering van illegale immigranten, die in veel gevallen goede redenen hadden om hun land te verlaten.

Voor meer bijzonderheden zie <https://www.ncregister.com/cna/pope-franciscus-vance-clash-over-ordo-amoris>.

Naar een inburgeringsverklaring?

door **Anton van Hooff**

Iemand in mijn naaste omgeving heeft een tijd met asielzoekers gewerkt. In zijn ervaring is er goed te praten met ontwikkelde lieden onder hen. Die hebben vaak de religie achter zich gelaten en zoeken juist daarom hun heil in het vrije Europa. In de asielzoekerscentra zitten ze echter tot hun verbijstering opgescheept met lotgenoten, die de meest achterlijke opvattingen hebben. Natuurlijk beroepen die zich op wat volgens hen hun godsdienst voorschrijft en koeioneren de verlichte asielzoeker. In feite gaat het echter om een culturele worteling in achtergebleven samenlevingen, voor het gemak aan te duiden als plattelandsdorpen.

Eigen blazen

Als ze worden toegelaten, zoeken juist zij een nieuwe dorpsamenleving op – een eigen bubbel in de grote stad – met volks- en geloofsgenoten. Daarin blijven ze hun vastgeroeste opvattingen koesteren en bevestigen elkaar in hun normen.

Door de zelfgekozen isolering en de verfoeilijke toelating van eigen onderwijs is de kans dat zij en hun kinderen hun houding moderniseren nihil. Natuurlijk is de invloed van het ouderlijk huis doorslaggevend voor de vorming van kinderen, maar een gemengde school kan in elk geval zicht geven op andere werelden. Late Gül heeft verklaard dat zij op haar scholen in elk geval kennis maakte met alternatieven, terwijl haar zusje het ongeluk heeft ingepakt te worden door een islamitisch onderwijs.

[Microsoft a.i.]

Kennen of zich eigen maken?

Het is niet ‘omvolking’ of toename van het aantal Allahgelovigen dat zorgen baart, het is de geleidelijke groei van een bevolkingsgroep die geïnfecteerd is met denkbeelden die officieel hier te lande als achterhaald gelden. Bij inburgeringscursussen maakt de asielzoeker alleen kennis met die algemeen aanvaarde normen. Bij het inburgeringsexamen wordt die kennis van die normen wel zo’n beetje getoetst, maar dat betekent nog niet dat de aspirant-burger ze aanvaardt.

En ja, bij de ceremoniële inburgering onderwerpt zij/hij zich aan de grondwet, maar dat is een weinig specifieke loyaliteitsverklaring.

Een burgerverklaring?

Zou een inburgeringsexamen, dat toegang geeft tot het Nederlandse burgerschap, niet moeten worden aan-

gevuld met een burgerverklaring, waarbij de nieuwe Nederlander bepaalde fundamentele normen onderschrijft, zoals gelijkheid van geslacht, het recht op eigen mening, afwijzen van besnijdenis (in elke geval voor meisjes), het taboe op geweld tegen partner en kinderen, verwerpen van moord op een homoseksueel kind? Natuurlijk zal menigeen opportunistisch huichelen, maar de verklaring ligt er dan toch maar. Daarmee kan hij/zij later ter verantwoording worden geroepen. Wat mij betreft mag voor een togetreden burger gelden dat zij/hij het burgerrecht (en verblijfsvergunning) verspeelt bij een grove schending van de beloften. Je zou haast willen dat ook gewortelde Nederlanders door zo'n toetsing gaan.

Beschaving opleggen

Wat krijgen we nou, wil ik als vrijdenker mensen opvattingen opleggen? Ik verwacht geen wonderen van de burgerverklaring waarmee mijn gedachten spelen. Maar beschaving komt nu eenmaal van buiten. Ze bestaat erin dat

De gemeente Voorst burgert 30 personen in, 15 december 2022

we elkaar bij de les houden. Dat mogen we ook doen met aspirant-leerlingen.

Preuts puriteins gedachtegoed als uitgangspunt nemen is teruggaan in de tijd

Reactie op Martin Harlaars 'fictieve gemeenschap'

door **Hans de Vries**

Als vrijdenker ga ik uit van het sociaal libertaire gedachtegoed. Waarbij de rede/ratio voor mij een essentieel criterium is. Het bedoelde gedachtegoed is door Jonathan Israel als radicale verlichtingsidealen beschreven die uitgaan van gelijkheid, democratie, individuele vrijheid en persvrijheid: "We hebben het dan over een rationeel stelsel. We komen dan uit op een systeem van gelijkheid, democratie, individuele vrijheid en persvrijheid." Uitgaande van de idealen van gelijkheid en individuele vrijheid wil ik reageren op het artikel 'Lhbtqia+: een fictieve gemeenschap met een enorme invloed, tot in het klaslokaal' van Martin Harlaar in De Vrijdenker 2025-01.

Ik vind dat iedereen als individu vanuit het gelijkheidsprincipe dezelfde rechten en plichten heeft. Uitgaande van dat gegeven heb ik geen respect voor religie en/of ideologie die onderscheid maakt, ik kan alleen respect hebben voor het individu. Wat de individuele vrijheid betreft wil ik in lijn met het gedachtegoed van de historicus Timothy Snyder het volgende stellen: "We zijn als indivi-

den geen nummers"; of zoals ik het veelal zeg, ik heb geen label. "Je wordt door een ieder, inclusief de staat, erkend als zelfstandig onafhankelijk individu. Elk individu verdient een behandeling op zichzelf"; ofwel een ander uitgangspunt van mij is: je deelt individuen niet in op basis van een groepsideologie. Door anderen weg te zetten op basis van zulk groepsdenken draag je ertoe bij dat de desbetreffende individuen worden gediscrimineerd. Dit is wat de LHB kringen doen, waarover Harlaar schrijft dat zij anderen uit de fictieve gemeenschap wegzetten als niet behorende tot de pure groep van anders geaard zijn. Met als gevolg dat de kastdeuren weer op slot gaan voor deze personen. We moeten als vrijdenkers er niet in meegaan om een individu te bezien/behandelen op basis van een vermeende groepsidentiteit.

Het verwondert mij dat Harlaar in zijn artikel spreekt over "het idee dat ze 'geboren waren in het verkeerde lichaam'" als een onwetenschappelijk concept. Het voelen dat je een andere gender of seksuele oriëntatie hebt wordt

door Dick Swaab, atheïst, neurowetenschapper in 'Wij zijn ons brein' verklaard. Daarover stelt Swaab onder ander het volgende: "Uit hersenonderzoek weten we dat zowel de genderidentiteit en de seksuele oriëntatie nog voor de geboorte worden vastgelegd in het brein, voor de rest van het leven. En het is geen kwestie van homo of hetero en van man of vrouw. Er bestaat daartussenin ook van alles."

Het ziet ernaar uit dat het huidige kabinet van PVV, VVD, NSC en BBB voor dat laatste geen oog heeft. De betrokken partijen vinden dat het onderwijs 'politek neutrale seksuele voorlichting' moet geven. Met het oud CU Tweede Kamerlid Eppo Bruins nu als NSC minister aan het roer van het Ministerie van Onderwijs zal deze neutraliteit ingevuld moeten worden. Zal dan de christelijke neutraliteit als vaandel hoog in de vlaggenmast van elke school worden gehesen? Ofwel doceren we straks enkel het 'voorgescreven' seksuele rollenpatroon van man en vrouw? Waarmee de binaire norm wordt ingeprent dat andere genderoriëntaties buiten de schooldeur moeten worden gehouden en opgesloten moeten worden in de kast. Daarbij zullen de op geloof ingerichte bijzondere scholen zich in de handen wrijven. Het binair denken geeft geen ruimte aan de verschillen die er ontegenzeggelijk zijn.

[Microsoft A.I.]

In niets neutraal

Nu zal ik ingaan op de kritiek dat de "genderideologie" onder meer via de "Paarse Vrijdag" te veel doordringt tot in het klaslokaal. "Leerkrachten gaan veelal wel mee in de genderideologie," schrijft Harlaar, zonder dit hard te maken. Met mijn meer dan veertig jaar onderwijservaring heb ik gewerkt als vormingswerker met randgroepjongeren die uit het onderwijssysteem waren geknikkerd; als maatschappijleraar in het voortgezet onderwijs; als leerling/studentbegeleider in het mbo en hbo; als opleidingscoördinator; als hbo-informatie/communicatie- en sociologiedocent; als onderwijskundig ontwerper en onderwijs-sociologisch onderzoeker bij educatieve opleidingen voor het basis en voortgezet onderwijs. In die hoedanigheden heb ik altijd gewerkt vanuit het Bildungsprincipe. Waarbij je streeft naar de ontwikkeling van het individu opdat de talenten tot bloei kunnen komen. Hierbij is de ontmoeting met de samenleving in al haar verschijningen en facetten essentieel. Op deze wijze groeien de leerlingen/studenten op tot actief kritische en onafhankelijk denkende personen die bewust kunnen participeren in de samenleving.

Het is dan ook nodig dat er op de school ongeacht geloofsdienominatie, richting of niveau aandacht besteed wordt aan bij voorbeeld de 'lentekriebels' en seksuele voorkeuren. Dit geldt hetzelfde voor de 'paarse vrijdag' waarop het gaat over de ruimte die je hebt om te kunnen zijn wie je bent. Die gesprekken ga je dan juist als leerkracht of docent aan met je leerlingen/studenten. Ja, het mag, eigenlijk vind ik dat het misschien wel moet, schuren in de klas/groep. Eén paarse vrijdag per jaar waarop benadrukt wordt dat je qua geaardheid mag zijn wie je bent. Eén vrijdag op 40 schoolweken van 5 dagen per week is 1 op 200, het gaat dan om 0,5%. Het is in mijn ogen ongegrond om op dit punt een sneer te geven aan het onderwijs aan de Pedagogische Academie voor het Basis Onderwijs (pabo).

Afsluitend nog een quote van Dick Swaab: "Mensen moeten kunnen leven zoals ze zich voelen. Het is tegenwoordig een mode om kinderen genderneutraal op te voeden en daar heb ik grote problemen mee. Het kind moet bijvoorbeeld door zijn spelgedrag kunnen laten zien waarvoor het belangstelling heeft. Je moet vrijheid hebben om te kunnen leven zoals je genderidentiteit en je seksuele oriëntatie zich ontwikkeld hebben." Als vakbondsgroepsvoorzitter bij de AOb voor het Openbaar Onderwijs en het Algemeen Bijzonder Onderwijs ben ik altijd het gesprek hierover aangegaan en daarin ben ik nooit neutraal geweest.

De aangehaalde uitspraken komen uit:

* Max Pam in gesprek met Jonathan Israel, *Bijna zo erg als de Denen*. (HUMAN, 13 september 2008).

* Interview over 'vrijheid' met Timothy Snyder. (Buitenhof, 26 januari 2025).

* Interview met Dick Swaab over de 'Nashville-verklaring' (HP/DeTijd, 9 januari 2019).

Gewijd kannibalisme

door **Anton van Hooff**

Toen in 1972 een vliegtuig hoog in de Andes neerstortte, waren de 26 overlevenden, van de 45 passagiers, aan zichzelf overgelaten. Al gauw waren de meegebrachte etenswaren op. Wat nu? Daar lagen diepgevroren lijken. Begrijpelijkwijls moest men wel een paar morele drempels over, maar al gauw bedreef men reddend kannibalisme.

Onlangs kwam voor de BBC World Service (radiostation zonder de weerzinwekkende reclames) een overlevende aan het woord. Hij verklaarde dat voor het consumeren van de lijken Jezus een alibi was geweest: had die niet zijn lichaam gegeven voor het heil der mensheid? Hij had de boodschap van zijn roomse jeugd goed onthouden.

Hostie verwerken

Indertijd, toe we ons als 7/8-jarigen voorbereidden op de Eerste Heilige Communie, werd ons inderdaad ingeprent dat we straks het lichaam van Jezus zelf zouden eten. Om de paniek die sommige kinderen bij dit idee beving, te kalmeren, werd 'droog' geoefend: zij kregen de hostie, een rond ouweltje, toegediend, dat niet de 'transsubstantiatie' (wezensomzetting) tot Jezus' lijf had ondergaan.

Zelf herinner ik me geen angsten bij het heilige kannibalisme dat het verorberen van een hostie (Latijn voor 'offerdier') inhield. Een probleem was wel hoe je het plakkerige schijfje in de mond wegwerkte. Doorbijten was toch wel oneerbiedig, dus liet je het – vaak tegen het gehemelte geplakt – maar door weken vergaan. Voedzaam was die kruimeltje gebak niet. Hoogstens voelde je des te meer de honger, gevolg van de nuchterheid, die uit eerbied was voorgeschreven. De regels weet ik niet meer; ik geloof dat je vanaf middernacht niets meer mocht eten. Bij een mis laat op de ochtend knaagde de maag.

Echt of symbolisch?

Eerder heb ik in ons lijfblad (54.2) besproken hoe het prachtige *Panis Angelicus* bezingt dat 'Engelenbrood' ter beschikking kwam van de mens. Letterlijk wordt gezongen dat de 'povere, povere, nederige slaaf de Heer consumeert: *Manducat Dominum pauper, pauper servus et humilis*. Maar ja, niet echt natuurlijk, daarom zegt het lied dat aan de verschijnselen paal en perk wordt gesteld: het brood is in werkelijkheid Christus' vlees.

Onze ketterse broeders in Christus, de protestanten, maakten er natuurlijk een potje van. Zij vierden het Avondmaal – ook met wijn – als herinnering aan Jezus' opoffering. Hij had immers ook gezegd: 'Doet dit tot mijn gedachtenis'.

Transsubstantieer besnijdenis

Hoe dan ook is de gewijde consumptie van brood en wijn een sympathiek substituum voor het mensenoffer. Religies hebben nu eenmaal een enorm

vermogen tot symbolisme. Wanneer gaan Islam en Jodendom eens over tot een onschuldige vorm van besnijdenis, bijvoorbeeld door het collectief consumeren van chocoladenisjes gehuld in een laagje marsepein (de voorhuid), dat zorgvuldig moet worden afgepeld.

Monument op de plaats van de vliegramp in de Andes (Wikipedia)

Hosties, die al tot Jezus' lichaam zijn getranssubstantieerd; de grote is voor de priester (Wikipedia).

Foto ter gelegenheid van de Eerste Heilige Communie van Tonny van Hooff op 6 juni 1951; de hostie aanreikende Jezus werd 'gefotoshopt'.

In 1949, met het katholieke heilig jaar 1950 in het vooruitzicht, schreef Anton Constandse voor onze vereniging de tweedelige brochure *Het heilig jaar - Petrus en Rome*. Omdat het ook nu weer een heilig jaar is, drukken wij de tekst van het eerste deel hier af. Het tweede deel gaat over verzinnsels van de kerk omtrent Petrus en is niet actueel. Wist u trouwens dat er ook af en toe een Mariajaar is? Zie daarover Wikipedia.

Het heilig jaar

door **A.L. Constandse**

UITGAVE: BOEK- EN BROCHUREHANDEL VAN HET HOOFDBESTUUR VAN DE VRIJDENKERSVERENIGING "DE DAGERAAD",

POSTBUS 893 — AMSTERDAM

1949

"Ik heb medelijden met de schare".
(Marcus 8.2.)

"Millioenen van breinen, reeds vóór hun twaalfde jaar verdraaid door sprookjes, die het wederleggen eigenlijk even weinig waard zijn als de vertellingen van Moeder de Gans, nemen daaruit aanleiding om vromelijk, het oog op Rome gericht, de geboorte van een nieuwe tijd mee te belemmeren, en wij hebben het aan te zien, dat die sprookjes ene macht uitoefenen, welke telkens weer de beste pogingen tot maatschappelijke verbeteringen verlamt. En dat alles wat de goegemeente betreft in volmaakte braafheid van bedoeling; het wachtwoord immers komt over de bergen van "de Heilige Vader", wiens woord naar de wil des Heilands alles behoort uit te maken, en voor wie de eerbied zo groot behoort te zijn, dat de bisschoppen zijner gemeenschap zich herders der hun toevertrouwde kudde noemen "door de genade Gods en de gunst des Apostolischen Stoels"

Prof. G.J.P.J. BOLLAND. (Petrus en Rome.)

"Gij weet dat zij, die voor vorsten der volken doorgaan, over hen heersen en grote macht over hen uitoefenen. Doch onder u gaat het zo niet; want wie groot onder u wil worden, moet uw dienenaar zijn; en wie onder u de eerste wil zijn, moet aller dienstknecht wezen."
(Marcus 10 : 42–44.)

BLIK IN DE GESCHIEDENIS.

Met het voorlezen van de pauselijke bul "Jubilaeum maximum" werd op 25 Mei (Hemelvaartsdag) van het jaar 1949 afgekondigd, dat 1950 gevierd zou worden als een heilig jaar. Een oorspronkelijk joods gebruik is hiermee voortgezet. Immers, Leviticus 25 beveelt aan, dat één maal om de vijftig jaar een "jubeljaar" zou worden gevierd, waarin aan de slaven hun vrijheid en aan onterfde families hun grond zou worden teruggeschonken. Aangezien nu het nieuwe testament volgens de christenen de vervulling zou zijn van het oude (Mattheus 5:17) besloot paus Bonifacius VIII om het jaar 1300 weder te vieren als jubeljaar, en dit voorts elke eeuw te doen. Gaandeweg evenwel werd de wachttijd verkort, de jaren 1350, 1390, 1400, 1423 en 1450 werden heilige jaren, en sindsdien zijn zij om de 25 jaar hervat. Met uitzondering van 1800 (de tijd was te woelig) en 1850 (in 1849 was te Rome de pauselijke staat voor opgeheven verklaard, de eerste Italiaanse republiek werd geproclameerd, met Mazzini als president, en van 1848—1850 leefde Pius IX in ballingschap) is de traditie gehandhaafd. Overigens verliep de viering niet altijd vrolijk. In 1400 teisterden pest en struikrovers de pelgrims en moest de Paus zich maanden lang schuil houden in de Engelenburcht.

Vanwaar evenwel de begeerte, een Anno Santo, een Heilig Jaar, te vieren? Wel, dit is het jaar van vergeving van schuld op grote schaal. Wie kwijtschelding van zonden heeft gekregen, na de verplichte biecht, de communie, het voorgeschreven gebed en het gedwongen bezoek aan de vier basilieken van Rome, en zou sterven zonder nog in een andere zonde te zijn vervallen, vaart rechtstreeks naar de hemel, zonder het vagevuur te passeren (L'anno santo, pag. 53¹). De vier basilieken moeten éénmaal bezocht worden, hoewel paus Alexander VI (de beruchte en gehuwde Borgia) beval, dat men ze dertig maal moest bezoeken, welk getal evenwel door afkoop verminderd kon worden. De basilieken zijn: de Sint Pieter — met het denkbeeldige onder de gewelven verborgen graf van Petrus — de Sint Jan van Lateranen, de Sint Paul "buiten de muren", waaronder Paulus eens zou zijn begraven, en de basiliek van Maria, "Santa Maria Maggiore".

Aangezien zowel de verlening van aflaten als het toestromen van pelgrims immer voor Rome een niet onvoordelige zaak is geweest, heeft ook voor het jaar 1950 het Vaticaan een programma samengesteld voor honderdduizenden toeristen, die miljoenen aan giften zullen binnenbrengen, voor welk zakelijk doel tal van landen hun

schaarse deviezen offeren. Het radio-apparaat voor het Vaticaan, geschenk der Nederlandse katholieken alleen reeds, zal in 1950 voor een waarde van een miljoen het land doen verlaten. Men ziet, hoe het heilig jaar de gemeederen vertedert, en zelfs arme landen vrijgevig maakt.²⁾

PETRUS' GEBEENTE.

Het zal, ongetwijfeld, een groots jaar zijn. Want de Roomse “Volkskrant” van 24 September 1949 heeft ont-huld (zij het laat, want „De Vrijdenker” van 30 Juli had dit al wereldkundig gemaakt) dat bij opgravingen in de Sint Pieter het graf van Petrus was teruggevonden, en volgens de “New York Times” van 23 Augustus 1949 zou ook de rest van het gebeente van Petrus zijn ontdekt, in een urn, zes meter onder de vloer van de Sint Pieter. Dit laatste is niet officieel bevestigd, omdat zulks het voorrecht zou zijn van de Paus, die het als verrassing zou bewaren voor de vrome pelgrims. Veel beenderen van Petrus kunnen er niet meer zijn, want zij waren lang voor dezen reeds overvloedig uitgedeeld aan kerken over de ganse wereld: zijn schedel bevindt zich bijvoorbeeld in de Sint Jan van Lateranen. Zonderling, dat de “laatste” beenderen over het hoofd zijn gezien door de aanbidders van relikwieën, maar in Rome is alles mogelijk.

Waarom evenwel is het van zoveel betekenis, dat de wereld zal geloven, dat een urn met beentjes — indien die dan al zou zijn gevonden — de beenderen zou bevatten van Petrus? Niemand zal het kunnen bewijzen, natuurlijk. “De Volkskrant” geeft toe, dat op de plaats, waar Constantijn de Grote een kerk zou hebben laten bouwen, en waar thans de Sint Pieter zich verheft — meer een klassicistisch, naar het voorbeeld van Romeinse paleizen in de zestiende eeuw gebouwd pronkwerk dan een kerk — dat op die plek zich eens een Romeinse begraafplaats bevond, welke Constantijn moest ontzien. Dus beenderen in overvloed, maar van... **heidenen**. Bovendien zijn daar nog de Catacomben van de H. Sebastiaan, waarin volgens vroegere legenden de gebeenten van **christelijke** martelaren

[Petrus en Paulus volgens Microsoft A.I.]

worden bewaard, ook die van Petrus en Paulus! Prof. Dr. A.W. Byvanck volgt geheel de roomse overlevering zelf, indien hij in de “Winkler Prins Encyclopaedie” schrijft “Catacomben, in het algemeen onderaardse begraafplaatsen, in het bijzonder de gemeenschappelijke begraafplaatsen der oudste christenen. De naam is vermoedelijk afgeleid van een plaats, genaamd Ad Catacumbas, aan de Via Appia buiten Rome, tussen de tweede en de derde mijlpaal. **Daar lagen Petrus en Paulus begraven** en verrees later de basiliek van Sint Sebastianus”.

Maar wat doet het er toe? Het Vaticaan wil “bewijzen”, dat Petrus inderdaad in Rome is gestorven, dat hij door Jezus was begiftigd met goddelijke macht, en dat deze is overgegaan op de na hem komende bisschop van Rome, aan wie successievelijk alle bisschoppen dezer stad, later pausen genoemd, hun gezag ontlelen. Het is geen gering gezag. Wanneer een paus wordt gekroond, en hem de **tiara** op het hoofd wordt gedrukt, worden de woorden uitgesproken: “**Vader der vorsten en der koningen, beheersers der wereld, plaatsvervanger op aarde van Jezus Christus**”. Hij heeft de titel van de Romeinse caesaren: “pontifex maximus”, opperste priester, eigenlijk hoogste “bruggenbouwer” tussen God en de mensen. Hij “staat boven elke aardse macht: hij is de paus, opvolger van die Petrus, aan wie Christus zelf de zorg toevertrouwde over de zielen. De macht van de paus gaat elke menselijke begrenzing te buiten, omdat zij een macht is, die komt van God, de macht van Christus, rex regum (koning der koningen), die op aarde de paus heeft als zijn vertegenwoordiger”. (L'anno santo, pag. 141). Zo dat de paus, hoofd van een bevriende mogendheid, het Vaticaan, zich aanmatigt, te staan boven elke regering, en zijn bisschoppen in alle landen, aan hem onderdanig, moeten dit doen leren aan de ruim driehonderd miljoen katholieken, die — althans in naam — het pauselijke gezag aanvaarden. “De zwarte internationale” noemde wijlen professor Bolland deze falanx. Maar och, hij was te pessimistisch en te vreesachtig. Er zijn weinig katholieken meer die zulke aanspraken nog durven verdedigen: het nationalisme is ook bij hen (de oorlogen bewezen het!) sterker dan de roomse leer, en het anachronistische verschijnsel van de “pontifex maximus” maakt het ganse geval van het heilig jaar nog ietwat grappiger dan het al was: een voor de stad Rome niet onvoordelig toeristisch program met attracties...

Al blijft het tragi-komisch, dat het Vaticaan aan een naar vrede en vrijheid en geluk hunkerende mensheid niet anders heeft aan te bieden dan ... het gebeente van Petrus, tentoonstellingen (o.a. van wassen beelden) congressen, scapulieren, gewijde herinneringsmedailles, geel-witte baskische mutsen en goedkope massa-reizen.³⁾

Dat het geloof aan de Hemelvaart van Maria misschien ook tot dogma zal worden verheven, is al evenmin wereldschokkend.

Heilig jaar souvenirs (Wikipedia)

HET ACTUELE PROGRAMMA.

Toch zal wellicht een actuele noot niet ontbreken. Hoogstwaarschijnlijk zal in dit jaar van aflaten, genade en vergiffenis, vooral worden aangedrongen op amnestie voor de gewezen fascist. “De Linie” van 8 October 1949 bevatte een vermaan, om toch vooral in dezen vergevingsgezind te zijn. Het roomse blad herinnert aan de woorden van de Nederlandse bisschoppen van 11 Augustus 1946: “God, die harten en nieren doorgrondt, en die niet naar de schijn, maar naar het wezen — niet naar het uiterlijk, maar naar het innerlijk, oordeelt — weet bovendien, dat vele van deze harteloze en eigengerechtigde christenen (dat zijn de niet-vergevensgezinde anti-fascisten. C.) door hun eigen zondig leven heel wat schuldiger tegenover Hem staan dan menigeen van de door hen zo verfoeide politieke delinquenten”. En gewezen wordt tevens op een artikel in de “Osservatore romano” van 19 September 1949, dat zegt: “Dit dient dus een der voornaamste vruchten te zijn van het heilig jaar: dat de mensen elkaar vergiffenis schenken. Hoe vaak hebben wij niet elkander beschuldigd, mensen en volkeren, van verraad of verachtelijk eigenbelang. Er moet een uur aanbreken, waarin de omhelzing der broederlijke liefde alles wegvaaft: waarin wij ons broeders gevoelen in de eenheid van Christus en van zijn heilige kerk”. Nu, wij zouden deze woorden schoon en ontroerend vinden, indien zij inderdaad universeel waren bedoeld en niet alleen voor de gewezen aanhangers van Mussolini (met wie de vorige paus het verdrag sloot van 1929, waardoor hij weer “staats-hoofd” werd) van Hitler (wiens partij voor Duitse roomsen nooit verboden is geweest) en voor de huidige volgelingen van Franco (wiens steunpilaar de kerk is) — indien zij dus wezenlijk alle mensen, ook buiten „de heilige kerk”, zouden betreffen . . .

Even actueel als de genoemde strekking is nog een andere. Men weet, dat in Spanje de roomse kerk is hersteld in een deel van haar middeleeuwse macht. Zij is staatskerk, beheerst het ganse onderwijs, sluit de huwelijken (het burgerlijk huwelijk alleen heeft geen geldigheid) verbiedt de verkoop van bijbels en van protestantse lectuur, en dwingt de twintigduizend protestanten te leven in een positie van rechtelozen en in angst voor opgehitste jongeren, die van tijd tot tijd de verscholen bijeenkomsten verstoren. Toen nu in 1948 de vraag werd gesteld, of deze kerkelijke politiek in overeenstemming was met de leer,

heeft de te Rome verschijnende “Civiltà Cattolica”, een gezaghebbend Jezuïeten-orgaan, in haar nummer van April 1948 een artikel gepubliceerd van F. Cavalli S.J. over „De omstandigheden der protestanten in Spanje”. En daaraan ontlelen wij deze treffende passage:

„De rooms-katholieke kerk, overtuigd, door haar goddelijke voorrechten, de enig-ware kerk te zijn, moet het recht op vrijheid opeisen voor zichzelf alleen, omdat zulk een recht alleen het bezit kan zijn van de waarheid, nooit van de dwaling. Wat andere godsdiensten betreft, zal de kerk zeker nooit het zwaard trekken, maar zij zal eisen, dat hun met wettelijke middelen wordt verhinderd, valse leerstellingen te verbreiden. Bijgevolg zal de kerk in een staat, waar de meerderheid des volks katholiek is, eisen, dat wettelijk bestaan wordt ontzegd aan de dwaling, en dat, indien er op het ogenblik godsdienstige minderheden bestaan, die alleen een “de facto” (feitelijk) bestaan zullen leiden, zonder gelegenheid haar geloof te propageren. Indien echter de voorhanden omstandigheden, of door vijandigheid der regering of door de sterkte van dissidente groepen, deze volledige toepassing van dit beginsel onmogelijk maken, dan zal de kerk voor haarzelf alle mogelijke concessies eisen en zich ertoe beperken, als een kleiner kwaad, “de jure” (rechtens) toelating van andere vormen van eredienst te aanvaarden. In sommige landen zal de katholieke kerk genoodzaakt zijn, volle godsdienst-vrijheid voor allen te vragen, er in berustend dat zij wordt gedwongen samen te wonen (met andere kerken) waar zij alleen rechtens vergunning behoorde te hebben om te bestaan. Maar aldus handelend doet de kerk geen afstand van haar stelling, welke de meest dwingende van haar wetten blijft; maar zij past zich slechts aan bij „de facto” (feitelijke) omstandigheden, waarmee men rekening moet houden in de praktijk. Hieruit komt het grote misbaar voort bij protestanten, die de katholieken ervan beschuldigen, aan anderen vrijheid te weigeren, en zelfs het “de jure” (rechtens) geduld-woorden, overal daar, waar zij (de katholieken) in de meerderheid zijn, terwijl zij die voor zich opeisen als een recht, wanneer zij in de minderheid zijn... Wij verzoeken de protestanten te begrijpen, dat de katholieke kerk haar waarheid zou verraden, indien zij zou verkondigen, theoretisch en praktisch, dat dwaling dezelfde rechten kan hebben als waarheid, in het bijzonder waar de hoogste plichten en belangen van de mens op het spel staan.”

Trouwens, kon deze Jezuïet anders schrijven, indien de syllabus, gevoegd bij de encycliek “Quanta cura” van 8 December 1864, bij het veroordelen van tachtig “moderne” stellingen, nadrukkelijk zegt, dat „bij conflicten tussen de wetten van de staat en die van de kerk, de kerkelijke wet de voorrang heeft”? (Art. 42.) En “dat het noodzakelijk is, zelfs heden ten dage, dat de katholieke godsdienst zal worden beschouwd als de enige staatsgodsdienst, met uitsluiting van alle andere vormen van eredienst”? (Art. 77.)

Neen, gezien de onfeilbare pauselijke uitspraken is toch de ietwat lachwekkend lijkende aanspraak van het Vaticaan niet zo geheel onschuldig en ongevaarlijk, indien de politieke situatie althans voor de kerk gunstig is. Waar zulks niet het geval is, slaat zij weer een pover figuur: zo is de in Juni afgekondigde excommunicatie van communisten tot een demonstratie van onmacht geworden. In het sowjetblok heeft geen katholiek priester zich aan deze ban durven storen, maar evenmin in Frankrijk of Italië, waar

katholieken rustig hun lidmaatschap der geëxcommuniceerde partij hebben gehandhaafd. Daarop heeft het Vaticaan, als officiële uitleg, deze lezing gegeven: niet geëxcommuniceerd wordt hij, die lid is van de communistische partij, doch geen materialist of atheïst wordt, noch hij, die door omstandigheden gedwongen, die partij aanhangt. Toont hij de benodigde “goede gesteltenis”, of “berouw”, dan kan hij de heilige sacramenten ontvangen. „Il y a des accommodements avec... Rome”.

Aantekeningen

- 1) Sac. Dott. Luigi Giunta: L'Anno Santo (Roma, 1950).
- 2) In 1949 verkreeg de vrijdenkersvereniging “De Dageraad” in Nederland van de regering het zeldzame voorrecht, twee (zegge en schrijf twee) van haar leden te mogen afvaardigen naar een congres van vrijdenkers, rationalisten en humanisten in Rome. Aan deze uitverkorenen werd (tezamen) toegestaan, te beschikken over de grove som van... driehonderd gulden aan lires! De onkerkelijk-

ken in Nederland vertegenwoordigen een zesde der bevolking, de Roomsen een derde. Aldus, zou de Roomse kerk nu recht hebben op zeshonderd gulden aan deviezen...

- 3) “Il Mondo” van 15 October 1949 meldt, dat er twee miljoen pelgrims in Rome worden verwacht. De hoeveelheid boekjes, gidsen van Rome, tickets enz., die worden verkocht, zijn nog slechts met tonnen (duizenden kilo's) te berekenen. Het Vaticaan heeft zich herschapen in een reusachtig toeristenbureau, dat samenwerkt met “American Express”, “Cook” enz., met de door Prof. Gedda en prins Pacelli (vertrouwen van het Vaticaan) gegrondveste hotelmaatschappij “Felix Roma”, met fabrikanten van mutsen en médailles, met drukkerijen enz. Een “planmatig georganiseerd” Heilig Jaar, aldus dit Italiaanse weekblad, waarin “de misschien ietwat demonische vorsten van de techniek en de organisatie hun absolute rechten hebben bevestigd”. Gelukkig zij, die ontsnappen en enige rust vinden, om in Rome iets schoons te zoeken!

Van Anton Bokkers uit Emmeloord ontving de redactie ter kennisneming een afschrift van een schrijven dat hij gestuurd heeft aan Stine Jensen, onze Atheïst van het Jaar 2024. Hij reageert daarmee op haar NRC-artikel *God is dood*, dat u heeft kunnen lezen in ons vorige nummer. Hij geeft in zijn brief zijn (cultuur)katholieke kijk op het onderwerp. Wij hebben, met toestemming van de heer Bokkers, besloten de brief in deze Vrijdenker over te nemen in een door hemzelf enigszins ingekorte versie. Hierbij moet worden opgemerkt, dat ons blad er niet is om de (cultuur)christelijke boodschap, zoals die in deze brief naar voren wordt gebracht, te verspreiden. Daar staat tegenover dat het goed is als wij vrijdenkers, met onze kritiek op en bezwaren tegen religie of bepaalde aspecten daarvan, eens kennisnemen van een voorbeeld, zoals dit, van hoe aan gelovige zijde gedacht wordt. Voorts hebben wij overwogen dat deze brief gericht is aan onze Atheïst van het Jaar, dat er in wordt gerefereerd aan eerder in ons blad aan de orde gekomen teksten (en een boekbespreking in dit nummer) en dat wij u, beste lezer, hiermee stof voor commentaar bieden.

René van Elst, hoofdredacteur

Brief aan Stine Jensen over goddeloosheid

Emmeloord, 20 februari 2025

Geachte mevrouw Jensen,

Een beetje laat, maar hierbij wil ik alsnog reageren op het artikel van uw hand in de NRC van 19 oktober 2024, en op een opmerking in uw column in de NRC van 1 november 2024 (hoogfeest van Allerheiligen, ik zeg het maar even bij opdat u weet heeft van die prachtig in elkaar stekende functionele katholieke liturgische kalender).

Om met dat laatste te beginnen (die column gaat overigens over het slopen van niet rendabele talen), in die column verwijst u naar een brief van de paus daar waar het gaat om het lezen van literatuur. U bent dus vooringenomen, zoals u zelf al zegt, als met name hier de paus aan het woord is als zijnde een religieus en daarmee als een conservatief of nog erger, u beschouwt hem als vijand van het vrije woord en kunsten. In wat voor tijd leeft u vraag ik mij af? Inderdaad volkomen vooringenomen en met de o zo bekende antikatholieke ondertoon.

Ik kom daar verderop nog op terug.

Dan uw artikel ‘God blijft dood. Leuker kan ik het niet maken’ (naar aanleiding van uw boek/essay ‘Godeloos, waarom we atheïsme nodig hebben’).

De vraag in het algemeen of God bestaat vind ik zo langzamerhand zo’n ouderwetse en achterhaalde discussie, daar komen we bovendien nooit uit en is weinig zinvol. ‘We’ zijn al eeuwen bezig met dat onderwerp.

Ik begrijp die drammerige, obsessieve, kortzichtige, haast fundamentalistische atheïsten nooit. Het zijn twee verschillende kijken op de wereld die elkaar niet in de weg hoeven te zitten. ‘Fides et ratio’ (ook de titel van een encycliciek van paus Johannes Paulus II uit 1998), geloof en rede, twee vleugels van een lichaam, zo wordt gezegd, die elkaar aan kunnen vullen. Ik kan heel rationeel verklaren waarom ik behoor tot, in mijn geval, de r.k. Kerk.

Heden ten dage in de multiculturele samenleving worden we bovendien geacht respect te hebben voor andere culturen (diversiteit en inclusiviteit

wordt alom verkondigd, tot vervelens toe) en juist bij die verscheidenheid van culturen is bij die andere, de hier nieuw gevestigde culturen, geloof en cultuur vaak nauw met elkaar verbonden. “Het atheïstische programma, dat ooit als een positieve kracht voor de vooruitgang werd gezien, getuigt nu van onvoldoende respect voor culturele verscheidenheid”, aldus de Noord-Ierse theoloog Alister McGrath in ‘De ondergang van het atheïsme’, 2006, blz. 289. Je zou deze vaststelling voor ‘links’ een zgn. ‘ongemakkelijke waarheid’ kunnen noemen.

En humanisten, in de regel atheïstisch van aard, zij het meer genuanceerd, spannen vaak Erasmus voor hun karretje en kapselen hem in, kapen hem, maar ‘vergeten’ wordt (zeg maar gerust genegeerd, want ook dat is een lastige en ongemakkelijke waarheid), dat hij ook een katholiek priester was, zij het wel een erg kritische op de toenmalige ontwikkelingen in de Kerk van Rome (en terecht overigens in die tijd). Hij was overigens wel uit de Augustijnse kloosterorde gestapt.

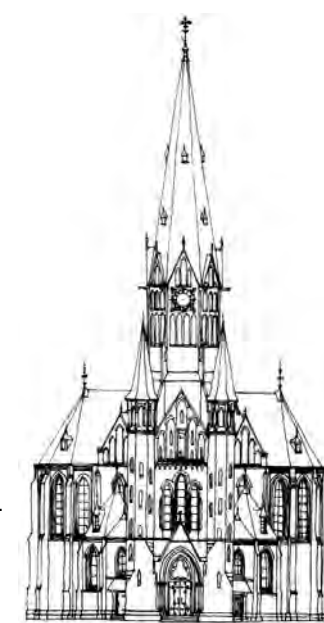
De Duits-Nederlandse historicus-filosof Philipp Blom heeft net een boek geschreven met de titel ‘Hoop’, met als ondertitel ‘Over een verstandige verhouding tot de wereld’. [zie daarvan ook de bespreking door Enno Nuy elders in dit nummer – Red.] In de Volkskrant van 4 januari jl. stond er een artikel over onder de titel “Hoop in een rampzalige tijd”. Blom is niet gelovig maar hij merkt op dat hoop een religieuze idee is dat stamt uit de joods-christelijke traditie waarin het gaat om vooruitgang, de toekomst kan beter zijn dan het verleden. Hij erkent dat als je religieus bent er automatisch een idee van zingeving is, dat je dan onderdeel bent van groter verhaal, van een gemeenschap, waarmee je je kunt identificeren. Zonder zin is die religieuze betekenis in deze seculiere tijd ingewikkelder en moeilijker om een hoopvol leven te leiden. Hoop vanuit deze invalshoek kan het leven draaglijker maken, en troostrijker, zoals ook de ongeneeslijk zieke Lieke Marsman schrijft in een interview met haar in de NRC van 8 februari jl. En wat is daar toch mis mee, het verlangen naar hoop dat in nood-situaties houvast geeft, dus ook hoop in juist die eigenlijke religieuze zin? Iedereen in problemen hoopt op het beste, op een uitweg en als dat kan door te geloven in een Hogere Macht, wat zou dat, baat het niet dan schaad het niet, wordt wel gezegd. Atheïsten drammen maar door op aspecten van het irrationele van het geloof en alle negatieve gebeurtenissen in het verleden uit naam van het geloof, maar dan kan ik ook nog wel een hele trits vreselijke gebeurtenissen aanhalen uit naam van het zgn. atheïstische verlichte vooruitgangsgeloof. En ook zo’n ‘irrationele’ bedevaartsplaats als Lourdes, uit de aanwezigheid van zoveel mensen met gebreken en ziekten daar, putten mensen hoop en troost dat ze niet alleen zijn en dat ‘de wonderen’ altijd nog erger kunnen zijn, dat noem ik altijd, positief bezien, het ‘Lourdes-effect’.

Of ga gewoon eens in een prachtige, neogotische Cuyperskerk zitten om op adem te komen, maar helaas worden steeds meer kerken gesloopt of herbestemd, net zo triest. In de NRC van 22 december 2023 stond een mooi interview met de Duitse socioloog Hartmut Rosa. De kop van het artikel was “De kerk kan de voortrazende burger rust geven”, en “loop eens een kerk binnen”. Al dit immateriële en materiële erfgoed, allemaal aspecten van een godsdienst, in dit geval de rooms-katholieke, zou er niet zijn als het aan atheïsten zou hebben gelegen.

Ik kom uit een gezellig traditioneel katholiek nest in Nijkerk (terzijde: tradities zijn mooi en is anders dan ouderwets, we moeten ze koesteren op een juiste wijze en levend doorgeven las ik ergens, of, zoals de componist Gustav Mahler (1860-1911) ooit zei: “traditie is niet het aanbidden van de as, maar het doorgeven van het vuur”. Zie ook de kerken zelf als oaseplekken van rust, overpeinzing, als “lieux de memoire”, zoals Pierre Nora, de Franse historicus, ze zou kunnen noemen, plekken van herinnering, van cultureel en religieus geheugen). Er was (en is nog) een parochieel saamhorigheidsgevoel. Er werd ook nooit expliciet onderling of daarbuiten gesproken over de vraag of je in God gelooft of zo. Die vraag moet kennelijk tegenwoordig altijd gesteld worden als het om je betrokkenheid bij de Kerk en het geloof gaat, in relatie tot je kerkbinding, of om je maatschappelijk te verantwoorden. Die vraag komt ook altijd weer terug in de media als bijvoorbeeld bekende Nederlanders om hun geloof gevraagd worden en waarom ze afscheid genomen hebben van ‘het geloof uit hun jeugd’. Natuurlijk is dat een wezenlijk aspect van de godsdienst, maar de keerzijde is als men daar telkens de nadruk op legt, dat personen die die vraag voorgelegd krijgen en die vraag vervolgens heel bewust rationeel zullen ontkennen of niet expliciet positief kunnen bevestigen, daarmee vinden dat zij hun geloof en de kerk vaarwel moeten zeggen. Niets is zeker en zelfs dat niet zou Multatuli al gezegd hebben, er is de eeuwige twijfel en bewijslast. En wat is waarheid, zei Pontius Pilatus al. Maar waar of niet waar, ik vind die vraag over het godsbestaan helemaal niet relevant, het gaat om richtlijnen en een bepaald houvast voor het leven van goed en kwaad. Het is een vruchteloze theologische en filosofische discussie al dat praten over het al dan niet bestaan van God. Binnen het katholicisme zie ik overigens zo’n ‘Godsvraag’ als een teken van verprotestantisering van het katholicisme (de ‘persoonlijke relatie met de God van Luther’).

Tomas Halik, een Tjechisch filosoof en priester ziet het christelijk geloof als een theaterstuk waarvan het meest kan worden genoten door eraan mee te doen; het loont de moeite om het leven op te vatten als een religieus experiment (Theater voor engelen. Het leven als religieus experiment, 2021).

En Antoine Bodar zegt in ‘Leven alsof God bestaat’ (zijn Huizinga-lezing van 8 december 2017 in de Pieterskerk te Leiden) met zoveel woorden dat iemand die leeft alsof God bestaat een zin in het leven

Cuypers Vondelkerk in Amsterdam

ervaart en er daardoor meer van genieten kan. Een troostrijke godsdienst dus.

In het verlengde van die betekenisgeving moet ik hier ook denken aan hetgeen de (atheïstische!) filosoof Ger Groot zegt: "Niet wat de gelovige *geloofd* (zijn *credo*) is in mijn visie het doorslaggevend in de godsdienst als reëel en praktisch verschijnsel, maar de meerwaarde (het *krediet*) die die feitelijke praktijk aan het leven van de gelovige verleent. Iets moet hij immers aan zijn religieuze beslommeringen overhouden" (in: 'Het krediet van het credo, godsdienst, ongeloof, katholicisme', SUN, 2006, blz. 9); Ger Groot noemt zich overigens atheïst op metafysisch vlak en op het existentiële vlak voelt hij zich katholiek.

En de inmiddels overleden socioloog en protestants agnost, Anton Zijderveld, schreef in de NRC in 1996 ooit een lofzang op het katholicisme dat volgens hem "het esthetische en het rationele had weten samen te voegen tot een godsdienst met grote audiovisuele kracht. Het katholicisme biedt gezelligheid, vrolijkheid en een grote mate van ruimhartigheid in de alledaagse moraal", aldus geciteerd in datzelfde boek van de filosoof Ger Groot.

En wat de maatschappelijke betekenis kan zijn van gelovigen en kerkgangers, D66 en linkse partij en hebben in het algemeen nooit beseft, beter gezegd nooit willen beseffen en nooit willen toegeven en erkennen dat kerkgangers meer dan andere groeperingen in de samenleving maatschappelijke actief zijn, ook meer vrijwilligerswerk doen, ook buiten de kerk om en ook meer geven aan goede doelen (zie ook een bericht hierover van het CBS d.d. 12 juli 2019 <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2019/28/kerkgangers-vaak-maatschappelijk-actief>). Kerkgangers zijn en waren de stille dragers van het maatschappelijke middenveld, een ondergewaardeerde en op neergekeken groep, alleen omdat ze katholiek/christelijk zijn vanuit het oogpunt van de "progressieve fundamentalisten" (term van socioloog en bestuurskundige Gabriël van den Brink in het Financiële Dagblad van 27 april 2019 in de context van de aanslagen op moslims in Christchurch versus die op katholieken in Sri Lanka en het reageren op die aanslagen in Christchurch en het vrijwel niet reageren op de aanslagen in Sri Lanka!). Kerk-

gangers zijn wel de steunpilaren van de maatschappij.

En wat de kunsten betreft, we gaan wel allemaal naar de Mattheüs Passion ieder jaar, in een prachtige oude kerk (!) en genieten van andere uitingen van het christelijk en katholiek (cultureel) erfgoed. Zgn. progressieven hebben het vaak over cultuur, maar heel veel cultuur is christelijk geïnspireerd, stel dat dat allemaal weg was, dan konden aardig wat musea inpakken en dan heb ik het nog niet eens over een openluchtmuseum als een land als bijvoorbeeld Italië. En dan heb ik het ook nog niet over met name de basis van de westerse muziek bij uitstek: het Gregoriaans. Zie bijvoorbeeld het boek uit 1985 van Helene Nolthenius 'Muziek tussen hemel en aarde, de wereld van het gregoriaans'.

In het verlengde hiervan, nog een anekdote: de bekende televisiepresentator Paul Witteman zei jaren terug eens in een interview met Herman Finkers dat hij het geloof niet nodig had om van de componist Bach te kunnen genieten, waarop Herman Finkers zo mooi ad rem reageerde dat Bach dan net zo goed het telefoonboek op muziek had kunnen zetten.

Ik wil hier ook wijzen op het boek van de Duitse hoogleraar oriëntalistiek, nota bene een moslim, de van oorsprong uit Iran komende Navid Kermani, die in zijn boek 'Goddelijke kunst' (uitgeverij Cossee, 2015) zijn algemene bewondering uitschrijft voor de kunst in de katholieke kerk, én voor de christelijke naastenliefde.

Toonkunst (muziek), bouwkunst, beeldhouwkunst en schilderkunst, de echte westerse kunst (die oorspronkelijk functioneel was en hoort te hangen in kerken en kloosters, is nu veelal in musea te zien), is in wezen religieuze kunst (lees christelijke kunst, ergo, lees katholieke kunst!).

In de Klassieke Top 400 van het jaar 2024 staan in de top 10 maar liefst 5 bekende religieuze werken en als je de vier jaargetijden van Vivaldi meerekent 6 (hij was per slot van rekening ook priester; in de NRC van 2 december 2024 stond een recensie van een muziekstuk van hem met als titel 'Een Vivaldi die je een religieus verlangen laat voelen').

Het traditionele rooms-katholicisme is gewoon de mooiste godsdienst die er is, een "Gesamtkunstwerk" van geloof, kunst, cultuur en een vleugje theater, of wat protestanten altijd zo spottend noemen, poppenkast. Prachtig, houd eens op met dat eeuwige gekoketteer met soberheid en eenvoud, dat af-

tandse calvinisme, en ook dat kale atheïsme. Nederland is nog altijd in wezen een antipapistisch land in het bijzonder en in het algemeen anti-christelijk.

Wat de culturele rijkdom betreft, zelfs de atheïstische Britse filosoof Alain de Botton (1969) stelt voor dat atheïsten lering trekken uit de verhevenheid van christelijke rituelen en architectuur. Echter, hij is wel uit op een soort annexatie van die culturele rijkdom vind ik als hij zegt "waarom zouden wij het rijke materiële erfgoed van het christendom geen nieuwe bestemming geven, die past bij ons moderne gezichtspunt"? (citaat op blz. 54 van Jeroen Hopster in: "De succesvolle mislukking van Europa", onder redactie van Frits Bolkestein, Paul Cliteur en Meindert Fennema, 2015). Zo zie je maar weer, wat heeft het (fundamentalistische) atheïsme eigenlijk aan moois voor de samenleving opgeleverd, bar weinig vind ik als je het bekijkt vanuit kunst en cultuur, maar ze willen zich nu wel als een soort aasgieren storten op ons mooie rijke erfgoed!

De Franse schrijver Marcel Proust (1871-1922) schreef op 16 augustus 1904 in Le Monde een artikel over de 'dood van de kathedraal', 'La mort des cathédrales' (het was de tijd van de anti-clericale wetten in Frankrijk, de laïcité). Kathedralen zonder hun oorspronkelijke functie in een samenleving zonder religie beschreef hij als zijnde een spookbeeld, een verschaalde wereld zonder geestelijke inspiratie en perspectief voor zingeving. Hij zag de kathedraal als een weerspiegeling van steen en functie, van liturgie met al zijn rituelen en symbolische mishandelingen als een integraal aspect van iets wat bij de samenleving hoorde. Ook toen al een ingrijpende culturele crisis (bron: Nexus, 1994, nummer 8).

En al ruim voor Proust dit schreef merkte de beroemde grote aristocratische Franse politiek filosoof op, nota bene nog een liberaal ook, Alexis de Tocqueville (1805-1859), mede door zijn reizen door Amerika, dat vrijheid niet zonder zeden en religie kan. "Maar hoe dan als die traditie er niet meer is, als de bevolking zoals in Frankrijk, de kerken heeft gesloten, de kloosters genationaliseerd, en alles wat oud is overboord heeft gegooit?" (bron: "De kleine Tocqueville, zonder burgers geen democratie", Martin Sommer, 2019, blz. 42).

Het lijkt wel of door de doorgedraafde individualisering, de opkomst van de sociale media, de maatschappelijke verloederding (volgens Rutte zouden we nog een 'gaaf' land zijn?) de wereld steeds chaotischer wordt. Of zoals in een ingezonden brief in de NRC van 26 november 2021 stond dat religie biedt "bezinning, ingetogenheid, nederigheid, naastenliefde en ... simpel buigen. In een sluipend proces zijn wij met religie deze eigenschappen als structurele invulling van ons leven kwijtgeraakt. En alleen maar omdat wij niet door de beugel kunnen van Gods bestaan?" Dit doet me denken aan een boek van de dominicaner theoloog Erik Borgman, 'Overlopen naar de barbaren. Het publieke belang van religie en christendom', 2009.

Een mooie uitspraak is die van de sympathiek overkomende Nederlandse, christelijk geworden programmamaker van Palestijnse komaf, Kefah Al-

lush, die in juni 2020 het mooie programma voor de EO maakte 'Jezus van Nazareth veroverde de wereld'. Daarin zei hij onder meer over het verhaal van Jezus, en daarmee eigenlijk ook over het christendom: "Ook al is het niet waar (in de zin van 'zou', AB), dan nog kan het waardevol zijn, waarde hebben, betekenis geven".

Ook al geloven mensen wellicht niet direct, niet expliciet, de Kerk en de kerken kunnen een bepaald positief gevoel oproepen. Toen de Notre-Dame in Parijs in 2019 afbrandde weende heel Frankrijk omdat die Plek de stad, het land een bepaalde ziel gaf, een bezieling in dat zeer seculiere land.

U heeft kennelijk op 7 december 2024 een prijs gekregen omdat u uitgeroepen bent tot Atheïst van het jaar. U wordt geprezen om het afwijzen van religie (zo staat er in een klein berichtje in Trouw d.d. 7 december 2024). Nou geweldig, maar wat zou het leven toch schraal en steriel zijn zonder in ieder geval de neerslag van heel veel katholiek/christelijk erfgoed. Zoals hiervoor Bodar en Halik zijn aangehaald, sluit die verschraling aan bij de steeds verdergaande onttovering van de religie zelf, en van de wereld als geheel (volgens de Duitse socioloog Max Weber).

Ik zal afronden, maar wat ik met dit betoog allemaal wil zeggen is dat de vraag of God al dan niet bestaat voor mijn helemaal niet relevant is, en ook niet voor de maatschappij an sich niet zou moeten hoeven zijn. Er valt heel goed te leven met een mooie ankergodsdienst die niet tot last zou hoeven zijn voor een ander (in 2023 is een mooi boek verschenen van de filosoof en cultuurcriticus Herman de Dijn, 'Het rooms-katholicisme, een ongelooflijke godsdienst'). Ik ben, zoals eerder gezegd, opgegroeid in een gezellig katholiek nest op de Veluwerand (Nijkerk) en mijn familie heeft van zowel vaders- als moederskant al meer dan 450 jaar Reformatie weten te weerstaan!

Ik denk vaak, wat missen mensen toch veel (ge)loofs)cultuur als ze geen 'katholiek leefbewustzijn' hebben. En dat heeft natuurlijk in het geheel niets met een reactionair christendom te maken (Sjoerd de Jong heeft het hier over in de NRC van 13 december 2024 in het artikel 'God als wapen in de cultuurstrijd' over het opkomend rechts radicalisme in relatie tot een christelijk nationalisme en reactionair christendom). Mijn katholicisme heeft niets te maken met radicaal-rechts, maar dat betekent niet dat er niet opgekomen mag worden voor behoud van de christelijke cultuur in het algemeen. En waarom mag religie geen zaak van het openbaar domein zijn en socialisme bijvoorbeeld wel, aldus Stephan Sanders in een column in de NRC van 28 oktober 2024? Oftewel, 'De seculiere ruimte is van iedereen, óók van gelovigen', aldus Stefan Paas in de NRC van 23 oktober 2024.

Met hartelijke groet,

Drs. A.T. (Anton) Bokkers, Emmeloord
Kerkelijk en cultuurkatholiek, en geograaf

Post-secularisatie – de remedie is erger dan de kwaal

door **Kenneth van Oost**

Gianni Vattimo¹ was van mening dat het secularisatieproces en de daarbij inbegrepen teruggang van het geweld, dat maatschappijen en samenlevingen schept, de christelijke heilstaat zouden bewerkstelligen. De huidige toestand in de wereld noopt te zeggen dat het secularisatieproces op te veel oppositie stuit om zich alsnog sterker te maken. We zien het terugschroeven van verworven sociale en politieke rechten, de toename van politiek en religieus geweld, de alsnog breder wordende kloof tussen arm en rijk, het geweld dat zich in al zijn vormen en betekenis brutaler manifesteert. Secularisatie, rationalisme, individualisering en differentiatie staan onder hoge druk.

Secularisatie

Met secularisatie worden doorgaans afnemend godsgeloof, kerksluiting, relevantieverlies van religieuze instituten, aannames en geboden, tanende invloed van priesters, rabbijnen en imams en de scheiding tussen kerk en staat bedoeld. Herman Paul[1] argumenteert dat secularisatie vooral een zaak van het hart is en alles te maken heeft met verlangen. Met het verlangen naar status, welvaart, geluk, vrijheid en gelijkheid kunnen god, religie en geloof zomaar op de tweede plaats komen. Dat is dan ook de richting waarin secularisering mensen aanzet tot ander gedrag, denken en voelen. Kapitalisme en Bol.com benaderen mensen louter als consumenten en zij willen ons doen geloven dat alle geluk, status, gezondheid en welzijn te koop is. En dat dus kerkbezoek, geloven en christen-zijn niet in tegenspraak hoeven te zijn met overbodige en nutteloze luxe, verbeteren carrièreplanning, grenzeloze seksuele honger en de prikkeling die uitgaat van alle nieuwe technologie.

GEDURENDE een aantal jaren nu is vanuit conservatieve hoek een intensieve campagne gaande om de besluitvorming religieus te beïnvloeden. Conservatieve katholieken en christelijke geloofsgroepen streven ernaar om ons denken, doen en handelen van een religieuze ondertoon te voorzien. Dat het hier om systematische manipulatie van het individueel recht op zelfontplooiing en -verwerkelijking en om beheersing van de massa gaat, is, te oordelen naar de aan de dag gelegde ijver, volstrekt duidelijk. Zoals de christelijke traditie de verleden tijden gekleurd heeft, willen huidige geloofsgroepen in Europa het christelijk geloof de plek geven die het huns inziens toekomt. Tot nu toe is de oppositie, vanuit het standpunt dat Europa in seculiere termen moet worden begrepen, er vrij goed in geslaagd de dogmatiek van de vooropgestelde religieuze toekomstvoorstellen te beteugelen. Het betekent echter niet dat de strijd om normen, waarden, rechten en privileges gewonnen is. Integendeel, de krachtmeting gaat een dimensie dieper.

Ratio voorop

Dat onze moderne tijd draait om religieus en politiek conflict behoeft geen verdere uitweiding. We weten allemaal dat we van het eigendom van een ander af moeten blijven; dat het bestaansrecht verworven is en dat we sociaal-politieke grenzen trekken waarvan we niet graag hebben dat iemand er makkelijk overheen stapt. Helaas, ondanks de - vaak te hoog gegrepen - liberale (toekomst)verwachtingen ontbreekt het velen aan carrièrekansen, welvaart, een huis en rechtszekerheid. Onder deze omstandigheden lijkt het logisch, als mensen geen houvast vinden binnen de sociaal-politieke context, dat zij verlangen naar een andere potentiële structurele samenhang. Dat hoeft geenszins een kerk, religie of geloof te zijn maar deze overweging wordt wel vaak gemaakt. Het

¹ **Gianni Vattimo** (Turijn, 4 januari 1936 – Rivoli, 19 september 2023) was een Italiaanse filosoof en politicus. Hij publiceerde geregeld opiniestukken in Italiaanse kranten en was professor in de Theoretische Filosofie in zijn geboortestad. Vattimo was een van de belangrijkste postmoderne denkers. (noot van de redactie)

impliceert dat mensen existentiële keuzes moeten maken en een antwoord verwachten op de vraag wat het nut van geloven, belijden en lijden is. Wij vasn onze kant hebben gepretendeerd dit te weten en het lijden als een deel van het leven benoemd. Lijden, pijn ervaren is een deel van het leven en het denken waarin deze begrippen centraal staan, daar hebben we geen theologie of Gods woord voor nodig. Rationaliteit, het brede palet van de rede, moet voldoende zijn om de wereld te begrijpen.

Helaas, zo functioneert de christelijke wereld niet! Zij weet dat mensen lijden en wil hen bevrijden door hen naar Gods liefde te laten streven. Wij, als moderne mensen, moeten zoveel mogelijk onszelf en onze vrijheid verwezenlijken en het nieuwe omarmen. Het oude is echter voor de christelijke traditie het beste en dat moet bewaard blijven. De conservatieven beogen het verleen voor de hele wereld vast te houden.

Secularisatie, in de breedst mogelijke betekenis, houdt in dat alle kerkelijke, religieuze en geloofsgoederen worden overgedragen in wereldse handen. Al het religieuze is onderhevig aan wereldse kritiek. Binnen de context van onze liberale, pluralistische samenleving streven wij ernaar religie en geloof te verbannen uit het publieke domein.

Revival van religie en geloof

Geheel gelukt mogen we die exercitie niet noemen. Religie en geloof blijven een sterke aantrekkingskracht uitoefenen op mensen in delen van onze maatschappij waar de omstandigheden er gunstig voor zijn. Factoren die betrekking hebben op de revival van religie en geloof zijn vooral van sociaal-politieke aard. Het gebrek aan politieke daad- en beslissingskracht leidt tot psychische spanningen, existentiële onzekerheid en angst. Gezien vanuit godsdienstig perspectief is dat de perfecte voedingsbodem om met evangelische prietpraat de heilstaat te beloven. Zulk een beweging slaagt er nog steeds in religieus geïnspireerde verhalen aanvaard te maken. Pro-life, een ban op abortus, bio-ethische kwesties en afwijzing van euthanasie voor wilsonbekwame patiënten zijn door de christelijke waanzin verdedigd en worden door wetten beschermd. Vertaald naar nog meer ideeën blijven religie en geloof invloed uitoefenen. Het gaat om meer dan wat sentiment inzake verloren rit en mythen. Religie en geloof willen de structuur bewaren waarbinnen miljoenen mensen leven moeten. Deze religieuze gezagsstructuur wil koste wat het kost de eigen psychische en symbolische wereld bewaren. Daartoe zijn alle middelen geoorloofd, intimidatie, manipulatie, machtsuitoefening... Secularisatie ten spijt, blijft de invloed van kerk, religie en geloof een wereldomvattend en werelddoordringend proces. Een proces dat de eigen zienswijze doordrukt tot in bindende wetgeving die godsdienst verdedigt, subsidieert en met welwillende hulp bijstaat als het wat minder gaat. En nu er sprake is van teloorgang van het geloof, de leegloop van kerken, het verbreken van traditionele verbanden en van de strikte scheiding tussen kerk en staat, probeert religie de grenzen van het secularisatieproces zélf te doorbreken.

Post-secularisatie

De terugkeer van religie en geloof binnen onze moderniteit kan wellicht tegemoetkomen aan de behoefte om concrete gevolgen van angst, onzekerheid, ongelijkheid en onrecht het hoofd te bieden, maar religie en geloof rationeel te laten coëxisteren met de seculiere staat van ons samenleven is een pad dat wij niet willen betreden. Dat zou vergelijkbaar zijn met het inbouwen van religie en geloof in wetenschappelijk onderzoek. Religie en geloof maken deel uit van onze maatschappij en kunnen een, weliswaar bedenkelijke, sociale rol vervullen. Maar om ze nu weer op gelijke hoogte te zetten, op eenzelfde stoel, als onze gestreden strijd voor vrijheid, vrij denken, doen en handelen, is iets wat zwaar op de maag ligt. Het bezorgt ons indigestie!

Het moge voor een moment aanlokkelijk klinken, misschien komt er iets positiefs uit voort, maar het verliest al gauw aantrekkingskracht. Hetzelfde hebben wij gezien bij de (ver)oordelende woke- en cancelcultuur. Wetenschappers, auteurs, opiniemakers en journalisten doen er het zwijgen toe. Voorzichtig schuiven zij op naar zelfcensuur en begunstigen daardoor wat zij zouden moeten ondermijnen, aan de kaak stellen en de uitwassen ervan bestrijden. Als in wetenschap, politiek en cultuur religieuze

elementen bewust worden ingebracht om een zeker maatschappelijk evenwicht te realiseren, betekent dat dat religieuze geloofs-waardesystemen worden voorgesteld als gelijkwaardig aan het rationalisme.

Mijn indruk is dat religie en geloof willen dat de gesecculariseerde samenleving zich rekenschap geeft van het feit dat religieuze gemeenschappen (voort)bestaan te midden van de steeds verder gesecculariseerde omgeving. Het gaat de religieuze organisaties steeds meer om aanpassingen om invloed te kunnen blijven uitoefenen op de publieke opinie. Zij laten zich niet verleiden tot expliciete uitspraken die hen onvermijdelijk in een netelige positie kunnen brengen maar komen met stellingen, waardenconflicten en argumenten gedefinieerd in religieus jargon, die verdeeldheid zaaien.

Het lijkt er op, sterker dan voorheen, dat religieuze gemeenschappen afgesloten willen zijn van de rest van de samenleving. Het komt er bij religie en geloof niet meer op aan hun leden de vrijheid te geven om zich thuis te voelen in de context van een algemeen politiek samenleven. Integendeel, zij willen de sociaal-politieke omgeving naar hun hand zetten. De wil ontbreekt om een opening te maken naar de hedendaagse verschilgevoelige politieke gemeenschap en dan met hun leden deel uit te maken van het algemene sociaal-politieke leven. Nog teveel, te vaak, blijven minderheidsgroepen, immigranten, bij gebrek aan sociale integratie, aan de zijlijn staan in hun cultureel-religieuze niches. Dit pleit niet voor onze sociaal-politieke structuur. Het christelijke monopoliseert te zeer als vanzelfsprekend onze samenleving! We hebben ook niet meteen begrepen dat binnen de grenzen van het democratische systeem de aanwezigheid van andere religies, culturen en geloven ontwrichtend werkt. Wij hebben, als democratie, hen religieuze vrijheid, rechten en expressie toegestaan. Nu wordt van óns verwacht dat wij respect betonen, tolerant zijn, onbevooroordeeld de wereld delen met religies, waansystemen en ons vijandig gestemde partijen. En hebben wij, omdat er allerlei gebeurtenissen in onze buurt plaatsvinden, gegronde kritiek, dan wordt er doorgaans overdreven, oververhit gereageerd. In die context is het moeilijk aanvaardbaar dat vanuit multiculturalistische hoek de idee wordt geopperd om niet-christelijke religieuze en geloofselementen in te passen in het rechtssysteem om zo een inclusieve maatschappij te bouwen. De remedie is dan erger dan de kwaal! En hoe kan het christendom ervan worden weerhouden zijn al groot machtsimpe-rium nog te vergroten!? We mogen niet te ver gaan in het aanpassen van onze cultuur aan de claims van religieuze minderheidsculturen.

Erkenning?

Dat er iets gemeenschappelijks aanwezig moet zijn dat voor een passend inzicht in elkaars overtuigingen, praktijken en manieren zorgt, is evident. Dat zou wederzijdse erkenning zijn, maar zolang kerk, geloof en gelovigen in een andere wereld leven dan in de huidige door de ratio bewoonde realiteit, zullen zij nooit met succes een plaats kunnen opeisen in ons midden. Al zouden wij dat willen ...

De religieuze kritiek op de te vergaande rationalisering van de maatschappij staat aan de ene kant en aan de andere kant staat het secularisme met zijn kritiek op religie en geloof. Het actuele wereldse standpunt is dat religie/geloof geen plaats meer heeft op het publieke politieke toneel en zich moet terugtrekken tot in het privé-domein. Vanzelfsprekend beoordeelt religie/geloof dit anders, ervan overtuigd een inhoudelijk belangrijke en relevante bijdrage te leveren aan de centrale punten van de maatschappij.

Het is dan ook zeer verwonderlijk te merken dat wetenschappers, filosofen, liberalen, militante, laïcistische intellectuelen en verlichtingsfundamentalisten [2] er nogal een open houding op nahouden: zij neigen ertoe religie/geloof, behoud van traditie en een geïdealiseerd verleden een plaats te gunnen aan de sociaal-economische, politieke beslissingstafel. Het is natuurlijk een mooie geste om alle burgers als gelijken te behandelen. Het wordt wat anders als religieuze doctrines verwachten dat binnen de democratische context hún voorschriften, rechten, gezichtspunten en overtuigingen kunnen worden doorgevoerd ten voordele van een inclusieve burgermaatschappij. Dan zouden we, willen we een samenleving waarin alle burgers als gelijken worden behandeld, moeten vinden

dat ook waansystemen, pseudo- wetenschap, onzin en lariekoek betekenisvol zijn. De implicatie is erkenning van de aanwezigheid van zulke fantasiewerelden en geloofsvormen en zulke erkenning bestaat hierin dat zij in de meest absurde gedachten kunnen worden verwoord en in boeken/pamfletten/preken en andere media kunnen worden gepubliceerd.

De vrije meningsuitingsgedachte is een machtig instrument geworden voor (religieuze) minderheden om ruimte te claimen om aannames, interpretaties, boodschappen, belangen, mededelingen, begrippen en overtuigingen publiekelijk te ventileren! Deze, zoals post-seculiere voorstanders voorstellen, in zekere mate toevoegen aan de bestaande wetgeving lijkt misschien de onontkoombare consequentie van de verlichtingsidealen. Maar wij weten ondertussen dat als religie en geloof ongehinderd hun boodschappen en idealen kunnen verspreiden, zij meer kwaad dan goed doen. Wij moeten ervoor zorgen dat er geen volledige herprogrammering ontstaat van het bestaande leven en we mogen geenszins openstaan voor het behoud van de idee van het cultuurrealisme. Minderheden worden immers geacht de bestaande wettelijke codex te volgen, maar zonder dat zij worden berooft van hun eigenheid!

Integratie kan echter worden voorgeschreven noch afgedwongen, er kan alleen nog sprake zijn van een wederzijdse erkenning van elkaars opvattingen, waarden en normen. Het is van belang dat op juridisch en sociaal-politiek niveau de vele morele standpunten, religieuze en seculiere uitingen geformuleerd worden rond een begripend algemeen midden. Dat wil zeggen, in het midden mag/kan elke kant, met eigen woorden en (beeld)taal naar vermogen het eigen gelijk articuleren. Ondergedompeld worden in elkaars ruimte- , argumentatie- en communicatiebad zouden wij in staat moeten zijn tot begrijpen. Doch de voortdurende verdediging van louter speculatieve religieuze boodschappen, stellingen, wils- en oordeelsvormen maakt het voor de seculiere staat steeds moeilijker om neutraal te blijven. Terecht wordt dan de idee geopperd om alle publiekelijke maatschappijgelederen en -instanties qua denken, handelen en doen te zuiveren van alle naar religie/geloof verwijzende bijdragen. Nu nog leven wij in een periode waarin religieuze voorstellingen, beeld- en taalvorming maken dat grote groepen elkaar als vijand beschouwen en dat mensen nodeloos met elkaar verbonden raken.

Op die manier, ook al beschouwt de staat zich als neutraal, legt zij, ongewild(?), haar wil op aan religieuze minderheidsgroepen. Van de staat en van seculiere burgers wordt verwacht dat zij geen genoegen nemen met een bestaan waarbij anderen niet als gelijken worden behandeld, maar de idee accepteren dat in religieuze uitingen betekenis en inzichten kunnen worden ontdekt die vertaald en geïntroduceerd kunnen worden in een seculier discours, dat gaat te ver!! [3]

[1] Herman Paul, ^o1978, hoogleraar geschiedenis van de geesteswetenschappen, Universiteit Leiden.

[2] Naar Jürgen Habermas , www.ResetDoc/Habermas/post-secularism.

[3] Naar Jürgen Habermas, www.ResetDoc/Habermas/post-secularism.

Dit artikel is met toestemming van de auteur bewerkt door de redactie.

DE AUTEURS VAN DIT NUMMER

Stanley Bakker (Spakenburg 1970) is ondernemer op het gebied van cloud-oplossingen voor Sales, Marketing en Support. Sinds 2018 in het bestuur van De Vrije Gedachte, thans als penningmeester; is ook webmaster van de DVG-site. Lid van de Vereniging tegen de Kwakzalverij. Studeert psychologie aan de Open Universiteit.

Anton Bokkers (Nijkerk (Gld.) 1969), sociaal-geograaf (tot 1 maart werkzaam bij een gemeente, daarna met pensioen).

René van Elst (Amsterdam 1950) studeerde sociologie en (deels) rechten, is gepensioneerd Human Resources medewerker, vertaalde poëzie van Fran Winant, is sinds 2014 meestentijds hoofd- en eindredacteur en opmaker van De Vrijdenker, maakt foto's en video's van vrijdenk-evenementen, donateur van Skepsis.

Anton van Hooff (Den Haag 1943) is klassiek historicus te Nijmegen, redacteur van De Vrijdenker en oud-voorzitter van De Vrije Gedachte, Vrijdenker van het Jaar 2023. Auteur van diverse boeken, de recentste zijn *Je hebt gewonnen*, *Galileëer* en *Sparks from Spartacus, Life and Afterlife of the Ancient Rebel*.

Enno Nuy (Aerdts 1950) is ondernemer en oud-hoofdredacteur van De Vrijdenker.

Bernadette Wienk was gedurende 25 jaar projectleider voor milieu- en mensenrechtenorganisaties. Daarnaast is ze beeldend kunstenaar. In 2022 voltooide ze de bachelor en in 2024 de master aan de Hogeschool voor Toegepaste Filosofie. Ze studeerde af met twee artikelen over woede en onrecht. Momenteel is ze bezig met het halen van haar onderwijsbevoegdheid. Ze geeft als docent filosofie en burgerschap al les aan verschillende ISK en VMBO scholen te Rotterdam. Daarnaast werkt ze aan een boek over woede.

De kartoens zijn van de Turnhoutse cartoonist **Gie Campo** ("Gier").

Allen hartelijk dank voor hun bijdragen!

AANWIJZINGEN VOOR AUTEURS

Uw bijdragen aan dit blad worden zeer gewaardeerd. Wij verzoeken u om bij het aanleveren met de volgende informatie en aanwijzingen rekening te houden.

- Bijdragen aan het blad worden – in verzorgd, leesbaar Nederlands – in digitale vorm aangeboden aan het email-adres van de Redactie.
- Als auteur bent u zelf verantwoordelijk voor de inhoud van uw werk. Buiten die verantwoordelijkheid vallen door de Redactie in het werk aangebrachte correcties.
- De Redactie noch de vereniging De Vrije Gedachte (DVG) is aansprakelijk voor plagiaat, auteursrechtenschending etc., gepleegd door auteurs.
- Het copyright op een geplaatste bijdrage blijft berusten bij de auteur; DVG is echter gerechtigd de bijdrage geheel of gedeeltelijk opnieuw te plaatsen, hetzij in het blad hetzij in een bloemlezing in boekvorm hetzij op de website of Facebookpagina.
- U verstrekt over/van uzelf enige personalia en een portretfoto die bij het werk kunnen worden afgedrukt als het om een publicatie van enige omvang gaat.
- In overleg met de Redactie kan een bijdrage desgewenst onder pseudoniem worden gepubliceerd; anonieme bijdragen worden echter niet geaccepteerd. De auteur moet voor de hoofdredacteur bereikbaar zijn.
- Wij gaan ervan uit dat een artikel niet veel langer is

dan 3000 woorden en een boekbespreking die niet diep op thema's uit het boek ingaat niet veel langer dan 1500 woorden.

- Veronderstel niet te veel voorkennis bij de lezers; vermijd technische/geleerde termen of leg ze uit.
- A.u.b. niet te veel noten.
- Vertaal niet-Nederlandstalige teksten/citaten.
- Zorg voor een sprekende titel, die te maken heeft met het onderwerp, en voor bijpassende sub-onderwerpen met tussenkopjes.
- Een mini-samenvatting, waarin ook de belangrijkste trefwoorden voorkomen, wordt op prijs gesteld.
- Noem het hoofdonderwerp in het begin en schrijf de rest ter ondersteuning van dit onderwerp, zodat de lezer de argumentatie / illustratie en de weg naar de eventuele conclusie kan volgen.
- Spring niet via vrije associaties van de hak op de tak en haal geen dingen erbij die niet met het hoofdonderwerp te maken hebben, waardoor de lezer de weg kan kwijtraken.
- Vindt u dat een uitweiding belangrijk is ter illustratie van het hoofdthema, leg dan uit hoe.
- Lees uw stuk zelf goed na; controleer de zinsbouw en spelling, in het bijzonder van de genoemde namen.

Onze dank voor uw medewerking!

De Redactie

Doelstelling van De Vrije Gedachte

De vrijdenkersvereniging 'De Vrije Gedachte' stelt zich ten doel: het bevorderen van het vrijdenken. Het vrijdenken is een atheïstisch-humanistische levenshouding gekenmerkt door:

- Rationeel denken en onderzoeken van de werkelijkheid, daarbij strevend naar:
 - bevrijding van dogmatisme, vooroordeel en onwetenschappelijke houding,
 - vasthouden aan principes van toetsing en bewijsvoering.
- Moreel handelen vanuit het besef van:
 - eigen verantwoordelijkheid voor gedachten en daden,
 - menselijke waarde,
 - solidariteit met de medemens, de natuur en het milieu,
 - de eindigheid en onherhaalbaarheid van elk individueel leven.

Een vereniging ontleent bestaansrecht aan haar doelstellingen en aan haar ledental. Veel doelstellingen kunnen worden bereikt bij voldoende aantallen (actieve) leden. Opkomen voor de situatie van mensen met een atheïstisch-humanistische levenshouding is erg actueel. In de komende periode wil 'De Vrije Gedachte' graag nieuwe activiteiten organiseren, ook in de regio's, en meer voor het voetlicht treden. Dit vergt creativiteit, tijd en energie van het bestuur, meer vrijwilligersinzet en een financiële impuls. U kunt hierbij helpen.

Steun De Vrije Gedachte!

Vindt u ook dat de vereniging op de kaart van levensbeschouwelijk Nederland thuishoort? Wilt u ook dat de vereniging nieuwe activiteiten organiseert? Steun dan de vereniging!

U kunt de vrijdenkersvereniging 'De Vrije Gedachte' steunen door:

- mee te doen bij activiteiten en uw mening te geven,
- als vrijwilliger te helpen bij de organisatie van activiteiten, of door een plaatselijke of regionale kring te starten,
- ingezonden brieven te sturen aan kranten en uzelf daarin expliciet als vrijdenker te benoemen,
- geld te schenken aan de vereniging of een legaat na te laten. U kunt hierover vrijblijvend een informatief gesprek voeren en u daarvoor aanmelden via ons mailadres (zie onder),
- andere belangstellenden te attenderen op de activiteiten van de vereniging,
- te reageren op publicaties e.d. van 'De Vrije Gedachte',
- lid te worden van vrijdenkersvereniging 'De Vrije Gedachte' (zie het informatiekader in dit blad),
- abonnee te worden van het blad 'De Vrijdenker' (zie het Colofon van dit blad).

Heeft u vragen of ideeën? Het bestuur hoort ze graag! Of wilt u praten over nalaten of schenken? Neem contact op via info@devrijegedachte.nl; voor andere contactmogelijkheden zie het informatiekader in dit blad.

Bezoek onze website
devrijegedachte.nl
en onze Facebook-pagina
'De Vrije Gedachte'

Het driekleurig viooltje is sinds de 19de eeuw het internationale symbool van de vrijdenkerij. Dit bloempje heeft in het Frans de naam *pensée*, die gedachte betekent. De bloem heeft deze naam gekregen omdat de vorm ervan op die van een menselijk gezicht zou lijken en omdat de bloem in augustus vooroverbuigt alsof hij diep in gedachten is. *La libre pensée*, een term die Victor Hugo in 1850 geïntroduceerd zou hebben, betekent letterlijk de vrije gedachte en is de Franse benaming voor het vrijdenken. (Bron: Wikipedia.org.)

strikte scheiding tussen kerk en staat – weren van indoctrinatie uit opvoeding en onderwijs – bevorderen van een kritisch onderzoekende, wetenschappelijke houding – ontmaskeren van religie, pseudowetenschap en andere waanvoorstellingen – vrijheid van expressie – respect voor de waardigheid van de mens als wezen met een eindig en eenmalig bestaan – erkenning van het volledige zelfbeschikkingsrecht van de mens over eigen lijf en leden